

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ

19 Μαρτίου 2019

ΒΛΑΣΙΟΥ

Ι Ε Ρ Ο Θ Ε Ο Σ

Εισήγηση

του Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου **Ιεροθέου**

ενώπιον της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος

την 19ην Μαρτίου 2019, με θέμα:

«Διάλογος Εκκλησίας και Πολιτείας επί θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος συμφώνως προς την από 16ης Νοεμβρίου απόφασιν της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος»

Μακαριώτατε Πρόεδρε,

Σεβασμιώτατοι Αδελφοί,

Ευχαριστώ τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμο, Πρόεδρον της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, όπως και τα Μέλη αυτής, διότι μου ανέθεσαν να εισηγηθώ το θέμα «Διάλογος Εκκλησίας και Πολιτείας επί θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος συμφώνως προς την από 16ης Νοεμβρίου απόφασιν της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος».

Βεβαίως, αυτό προέρχεται από το ότι μου ανέθεσαν την Προεδρία της «Ειδικής Επιτροπής διά την μελέτην θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος Εκκλησίας και Πολιτείας», ύστερα από απόφαση της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος της 16ης Νοεμβρίου 2018 για την εξαγγελθείσα «πρόθεση» συμφωνίας μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας, που διατυπώθηκε μεταξύ του Αρχιεπισκόπου και του Πρωθυπουργού και ανακοινώθηκε την 6η Νοεμβρίου 2018 στο Μέγαρο Μαξίμου.

Να θυμίσω ότι η απόφαση της Ιεραρχίας της 16ης Νοεμβρίου 2018 είναι η ακόλουθη:

«α) Να συνεχισθή ο διάλογος με την Πολιτεία επί θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος.

β) Να αναθέση στην Διαρκή Ιερά Σύνοδο την συγκρότηση Ειδικής Επιτροπής, η οποία θα αποτελείται από Ιεράρχες, Νομικούς, Εμπειρογνώμονες και Εκπροσώπους του Εφημεριακού Κλήρου για την μελέτη των θεμάτων

κοινού ενδιαφέροντος, ο καρπός της οποίας θα υποβληθή στην Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος προς τελική έγκριση.

γ) Να εμμείνη στο υφιστάμενο καθεστώς μισθοδοσίας των Κληρικών και των λαϊκών υπαλλήλων της Εκκλησίας της Ελλάδος».

Τα μέλη της Επιτροπής που διορίσθηκαν την 11η Δεκεμβρίου 2018 από την Διαρκή Ιερά Σύνοδο ήταν τα εξής: Πρόεδρος ο ομιλών (Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος) και μέλη οι Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες Πατρών κ. Χρυσόστομος και Κορίνθου κ. Διονύσιος, ο Πανοσιολογιώτατος Αρχιμ. κ. Γρηγόριος Παπαθωμάς, Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο Αιδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρ. κ. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ο Αιδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρ. κ. Γεώργιος Σελλής, Πρόεδρος του Ιερού Συνδέσμου Κληρικών Ελλάδος, ο Ελλογιμώτατος κ. Βασίλειος Κονδύλης, Αναπληρωτής Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και ο Εντιμώτατος κ. Θεόδωρος Παπαγεωργίου, Ειδικός Νομικός Σύμβουλος της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, και Γραμματεύς ο Πανοσιολογιώτατος Αρχιμ. κ. Φιλόθεος Θεοχάρης, Α' Γραμματεύς-Πρακτικογράφος της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Πρέπει να επισημανθή ότι η Διαρκής Ιερά Σύνοδος αποφάσισε να χωρίση τα θέματα προς επεξεργασία και συζήτηση, ήτοι:

α) το θέμα της αναθεώρησης του Συντάγματος θα το εξετάση η προϋπάρχουσα Επιτροπή υπό τον Σεβ. Μητροπολίτη Διδυμοτείχου και Ορεστιάδος κ. Δαμασκηνό και μέλη τους Μητροπολίτες Ναυπάκτου κ. Ιερόθεο, Πειραιώς κ. Σεραφείμ και Κηφισίας κ. Κύριλλο, και τους νομικούς Εντιμοτάτους Σωτήριο Ρίζο, Νικόλαο Μαγγιώρο και Θεόδωρο Παπαγεωργίου, από τα οποία τα Αρχιερατικά μέλη είχαν διορισθή απ' ευθείας από την Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος, κατά την Συνεδρίασή της την 4η Οκτωβρίου 2017, και

β) το θέμα της «πρόθεσης» για την Συμφωνία μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας ως προς την αξιοποίηση της εκκλησιαστικής περιουσίας και την μισθοδοσία των Κληρικών θα το εξετάση η Επιτροπή μας. Αυτό ήταν δίκαιο να γίνη, διότι τα θέματα είναι αυτοτελή, αλλά και δεν έπρεπε επ' ουδενί λόγω να παρακαμφθή η Επιτροπή που συστάθηκε από την ίδια την Ιεραρχία.

Πάντως, η Επιτροπή μας αντιμετώπισε το ζήτημα αυτό με σοβαρότητα, υπευθυνότητα, σταθερότητα, μέσα σε ένα πνεύμα ομοφροσύνης, συνεργασίας, σύμπνοιας, νηφαλιότητας και ειλικρίνειας, και έτσι αντιμετωπίσαμε την Επιτροπή της Πολιτείας. Για τον λόγο αυτόν θέλω να ευχαριστήσω τα Αρχιερατικά, Ιερατικά και λαϊκά μέλη της Επιτροπής και να εκφράσω την

ευγνωμοσύνη μου, καθώς επίσης να ευχαριστήσω και τον Γραμματέα της Επιτροπής μας Αρχιμανδρίτη π. Φιλόθεο Θεοχάρη για την άριστη επιτέλεση των καθηκόντων του και την ευγένειά του. Οι Συνεδριάσεις ήταν άψογες από κάθε πλευράς. Γνωρίζαμε από την αρχή ότι δεν ήμασταν μια νομοπαρασκευαστική Επιτροπή ούτε διαπραγματευτές, ούτε είχαμε αρμοδιότητα να απορρίψουμε ή να αποδεχθούμε το κείμενο, αλλά ήμασταν εκπρόσωποι της Ιεραρχίας είχαμε εντολή να κάνουμε τον διάλογο και να μεταφέρουμε σε αυτή τους καρπούς του διαλόγου αυτού.

Επίσης, εισαγωγικά θέλω να επισημάνω ότι η παρούσα εισήγηση είναι αποτέλεσμα και καρπός των πολύωρων συζητήσεων που έγιναν κατά την διάρκεια των συνεδριάσεων της Επιτροπής μας. Επίσης, η εισήγηση αυτή έγινε πρώτα γνωστή στην τελευταία Συνεδρίαση της Επιτροπής την 14η Μαρτίου 2019, η οποία έκανε και τις σχετικές παρατηρήσεις, ώστε είναι αποτέλεσμα συλλογικότητας και συνοδικότητας, όπως νομίζω πρέπει να γίνονται όλες οι εισηγήσεις, που ακούγονται στην Ιεραρχία.

Και ύστερα από αυτά τα εισαγωγικά εισέρχομαι στο θέμα της εισηγήσεως.

1. Τα τέσσερα σημεία του «πλαισίου» της Πρόθεσης για Συμφωνία της 6ης Νοεμβρίου 2018

Η κατ' αρχήν «πρόθεση για συμφωνία» που έγινε μεταξύ του Αρχιεπισκόπου και του Πρωθυπουργού, την 6η Νοεμβρίου 2018, η οποία στην συνέχεια, κατά τον λόγο του Πρωθυπουργού, έπρεπε να εγκριθεί από την Ιεραρχία και το Υπουργικό Συμβούλιο και ανακοινώθηκε την 6η Νοεμβρίου 2018, έχει τέσσερα βασικά σημεία.

Το πρώτον σημείο είναι ότι η μισθοδοσία των Κληρικών και των εκκλησιαστικών υπαλλήλων θα γίνεται ως αποζημίωση της απαλλοτριωθείσης εκκλησιαστικής περιουσίας προ του 1939. Το δεύτερον σημείο είναι ότι η καταβολή του ποσού της μισθοδοσίας θα δίνεται από το Κράτος στην Εκκλησία ως επιδότηση και θα κατατίθεται σε ειδικό ταμείο της Εκκλησίας που θα προορίζεται για την μισθοδοσία των Κληρικών. Το τρίτον σημείο είναι ότι θα διασφαλισθή ο σημερινός αριθμός των οργανικών θέσεων των Κληρικών και των εκκλησιαστικών υπαλλήλων της Εκκλησίας της Ελλάδος. Και το τέταρτον σημείο είναι ότι θα επιδιωχθή να γίνη η διαχείριση και η αξιοποίηση της αμφισβητούμενης από το 1952 και μέχρι σήμερα εκκλησιαστικής περιουσίας.

Αυτά περιλαμβάνονται στα 14 σημεία της συμφωνίας αυτής, το δε 15 σημείο επισημαίνει ότι αυτή η συμφωνία θα ισχύση στο σύνολό της, δηλαδή ως

«πακέτο». Αυτό σημαίνει ότι αν εμείς δεν συμφωνήσουμε σε ένα από αυτά, τότε δεν θα ισχύη η συμφωνία.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η Ιεραρχία της 16ης Νοεμβρίου 2018 απεφάσισε να εμείνη στο καθεστώς μισθοδοσίας των Κληρικών και των εκκλησιαστικών υπαλλήλων, γι' αυτό η Επιτροπή μας, αντιμετώπισε το θέμα αυτό σε απόλυτη συμφωνία με την απόφαση της Ιεραρχίας. Όπως γίνεται αντιληπτό, ως Επιτροπή συζητήσαμε διεξοδικώς με την Πολιτεία το θέμα, θέσαμε ερωτήματα, ζητήσαμε επεξηγήσεις, αλλά εμείναμε σταθερώς και επιμόνως στο υφιστάμενο καθεστώς μισθοδοσίας, και δεν ασχοληθήκαμε καθόλου, ούτε ήταν στην αρμοδιότητά μας να συζητήσουμε το ιστορικό της συμφωνίας.

Θα ήθελα να καταγράψω προς ενημέρωση των μελών της Ιεραρχίας μια μικρή σύντομη κωδικοποίηση τριών σημείων, διότι η επίγνωσή τους θα βοηθήσει στην κατανόηση του θέματος.

Όταν μου ανατέθηκε η Προεδρία της Επιτροπής, αμέσως και πριν την σύγκλησή της, μελέτησα επισταμένως τα όσα έχουν σχέση με την εκκλησιαστική περιουσία, τις οργανικές θέσεις και την μισθοδοσία των Κληρικών, ώστε να είμαι έτοιμος. Και αυτά παρουσίασα με τις εισηγήσεις στα μέλη της Επιτροπής. Τα παρουσιάζω και εδώ.

α) Ιστορικό της εκκλησιαστικής περιουσίας

Το θέμα της εκκλησιαστικής περιουσίας έχει αναλυθεί στις εισηγήσεις και τα βιβλία, που έχει καταρτίσει και εκδώσει ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμος. Συνοπτικά θα παρατεθούν μερικά χρήσιμα κωδικοποιημένα στοιχεία, που θα μας βοηθήσουν στην κατανόηση του θέματος.

Η εκκλησιαστική περιουσία ανήκε στα Μοναστήρια, όχι στον λαό. Επί Τουρκοκρατίας κατά το Οθωμανικό δίκαιο, οι Μονές, οι Ενορίες, οι Επισκοπές δεν αναγνωρίζονταν ως νομικές προσωπικότητες και δεν είχαν δικαίωμα αποκτήσεως περιουσίας. Έτσι, οι Μονές αγόραζαν κτήματα στο όνομα φυσικών προσώπων. Ο Σουλτάνος Σελήμ Β' (1568-1570) έκανε δήμευση μοναστηριακών ακινήτων και τα αγόρασαν πάλι οι μοναχοί. Το Οθωμανικό Κράτος φορολογούσε και τα κτήματα και τα κτήρια. Οι Μονές κληρονόμησαν την περιουσία των μοναχών και δεν την πωλούσαν. Επομένως, η εκκλησιαστική περιουσία ανήκε νομίμως στις Ιερές Μονές κατά την εποχή ίδρυσης του Ελληνικού Κράτους.

Από την έναρξη της Επανάστασεως του 1821 η Εκκλησία προσέφερε μέρος της περιουσίας της για την ευόδωση του αγώνα από το 1822 μέχρι το 1829.

Με το Ψήφισμα ΙΑ τής Δ' Εθνικής Συνέλευσης των Ελλήνων στο Άργος, την 11η Ιουλίου 1829, η Εκκλησία προσέφερε πολλή περιουσία και δημιουργήθηκε το Γαζοφυλάκειο (Ταμείο) με σκοπό, πλην άλλων, και «την βελτίωσιν του ιερατείου».

Τα έτη 1833-34, 1909, 1922, 1930, έγιναν από το Κράτος αναγκαστικές απαλλοτριώσεις περίπου 426 Μονών, χωρίς να δοθή αποζημίωση, δηλαδή έγιναν δημεύσεις περιουσίας.

Με τον Ν. 4684/1930 ιδρύεται ο ΟΔΕΠ. Η περιουσία των Μονών διαιρείται από το Κράτος σε διατηρητέα και εκποιοτέα. Στον ΟΔΕΠ περιέρχονται: Πρώτον, έσοδα από το Γενικό Εκκλησιαστικό Ταμείο, δεύτερον, από αποζημίωση από απαλλοτριωθέντα κτήματα. Τρίτον, από εκποιοθησόμενα κτήματα των Μονών, κυρίως σε ομόλογα, «για μείζον όφελος». Ο κώδικας αναγκαστικών απαλλοτριώσεων του 1939 (αναγκαστικός νόμος 1731/1939) καθόριζε τους κανόνες απαλλοτρίωσης. Στο άρθρο 2 διαλαμβάνεται ότι εάν εντός διετίας δεν καταβληθούν αποζημιώσεις από απαλλοτριωθέντα, «αυτοδικαίως ανακαλούνται». Από τότε δεν έγινε τίποτε, οπότε όλα τα απαλλοτριωθέντα περιήλθαν στην κυριότητα των Ιερών Μονών.

Με την Σύμβαση Εκκλησίας-Πολιτείας του 1952 (ΦΕΚ 8/10/1952) η Εκκλησία παραχώρησε στην Πολιτεία: 141.333 στρέμματα αγρών, 605.544 στρέμματα βοσκοτόπων, 32.043 αγροληπτικά, εμφυτευτικά κτήματα, αντί του ενός τρίτου (1/3) της τότε αξίας τους. Η Πολιτεία υποσχέθηκε ότι θα παραχωρήσει 164 αστικά ακίνητα στην Εκκλησία.

Όμως, δεν εφαρμόστηκε πλήρως η Σύμβαση αυτή, διότι: Πρώτον, δεν έφθασαν όλα τα παραχωρηθέντα στους ακτήμονες, και παραμένουν μέχρι σήμερα στην διοίκηση του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης. Δεύτερον, η Εκκλησία παρέλαβε μόνον 60 αστικά ακίνητα (από τα 164), αφού άλλα ήταν ανύπαρκτα, άλλα δεν ανήκαν στην κυριότητα του Δημοσίου, άλλα είχαν διατεθή σε Δημόσιες Υπηρεσίες προ της συμβάσεως, άλλα δεν ήταν άρτια ή μετατράπηκαν σε πράσινο, πλατείες ή κοινόχρηστους χώρους, άλλα ήταν επίδικα και βεβαρυμένα.

Με κοινή απόφαση 312/9-3-1972 Υφυπουργών Εθνικής Οικονομίας επί θεμάτων Γεωργίας, Οικονομικών, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αποφασίσθηκε να εξετασθούν οι διαφορές από την σύμβαση του 1952. Δεν υπήρξε μέχρι σήμερα κανένα πόρισμα.

Με τον νόμο 1700/1987 επί Τρίτση περιέρχονται στον ΟΔΕΠ η αποκλειστική διοίκηση, διαχείριση και εκπροσώπηση όλης της περιουσίας των Ιερών Μονών και απαγόρευε ειδικά για τις Μονες την απόδειξη της κυριότητας μέσω επίκλησης της χρησικτησίας έναντι του Δημοσίου. Σε 6 μήνες μπορούν να μεταβιβάσουν την νομιμότητα της περιουσίας των Μονών στο Ελληνικό Δημόσιο.

Η απόφαση 9-12-1994 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου αποφάνθηκε ότι ο Νόμος αυτός παρεβίασε, λόγω της απαγόρευσης επίκλησης της χρησικτησίας έναντι του Δημοσίου, που ίσχυε για τους ιδιώτες στην Ελλάδα, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Έτσι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του, κανείς δεν μπορεί να στερηθεί της ιδιοκτησίας του, παρά μόνον για λόγους δημοσίας ωφέλειας και με προβλεπόμενους Νόμους και τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου.

Υστερα από τα ανωτέρω, εξάγεται το εξής συμπέρασμα:

Άλλο είναι η μοναστηριακή περιουσία που διαχειρίζεται η Κεντρική Οικονομική Υπηρεσία Οικονομικών της Εκκλησίας (ΕΚΥΟ), που είναι όσα παρέλαβε από τον ΟΔΕΠ μετά το 1930 και από την Σύμβαση του 1952· άλλο είναι η μοναστηριακή περιουσία που απαλλοτριώθηκε μέχρι το 1939, δεν αποζημιώθηκε και ανεκλήθη η απαλλοτρίωση· και άλλο είναι τα αμφισβητούμενα από το 1939 και μετά, είτε αφορούν εκκρεμή μοναστηριακά ακίνητα των Συμβάσεων Εκκλησίας – Πολιτείας της 18.9.1952 η της 11.5.1988 είτε άλλα ακίνητα.

Στην περίπτωση της αμφισβητούμενης εκκλησιαστικής περιουσίας αναφέρεται το σημείο 11⁷ της πρόθεσης συμφωνίας μεταξύ Αρχιεπισκόπου και Πρωθυπουργού της 6ης Νοεμβρίου 2018, που προβλέπει την συγκρότηση Κοινού Ταμείου Αξιοποίησης αυτής της περιουσίας.

Συνεπώς, πρέπει να τονισθούν τρία σημεία:

Πρώτον. Η μισθοδοσία των Ιερέων προβλεπόταν να γίνη για την απαλλοτριωθείσα και μη αποζημιωθείσα πλήρως περιουσία, που απαλλοτρίωσε το Κράτος από το 1822 μέχρι το 1939.

Δεύτερον. Η μετά το 1939 αμφισβητούμενη και διακατεχόμενη περιουσία είναι αυτή που διερευνάται από την Πολιτεία για να γίνη αξιοποίησή της μέσω του Ταμείου Αξιοποίησης της εκκλησιαστικής περιουσίας.

Τρίτον. Η εκκλησιαστική περιουσία είναι επ' ονόματι των Ιερών Μονών, που είναι ανεξάρτητα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου και δεν μπορεί να χρησιμοποιηθή χωρίς την συγκατάθεσή τους.

β) Το ιστορικό των οργανικών θέσεων των Κληρικών

Με τον αναγκαστικό νόμο 536/1945, άρθρο 15, ορίζονται 6.000 οργανικές θέσεις εφημερίων στους Ενοριακούς Ναούς για όλη την Επικράτεια. Επίσης, στο ίδιο άρθρο καθορίζεται ότι με Βασιλικό Διάταγμα, που θα εκδοθή με πρόταση των Υπουργών Οικονομικών και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ύστερα από γνώμη του οικείου Μητροπολιτικού Συμβουλίου, θα καθορισθούν οι κατά την Ιερά Μητρόπολη οργανικές θέσεις των Εφημερίων των Ενοριακών και συναδελφικών Ναών όπως και των Ενοριών που θα συγχωνευθούν. Αυτό δεν πραγματοποιήθηκε.

Πρέπει όμως ιδιαιτέρως να επισημανθή ότι ούτε κατά την έναρξη ισχύος του αναγκαστικού νόμου 536/1945 (5.9.1945) ούτε αργότερα, υπηρετούσαν μόνον 6.000 ορθόδοξοι εφημέριοι σε όλη την Επικράτεια. Την 5.9.1945 υπηρετούσαν 7.151 κληρικοί στην τότε Ελληνική Επικράτεια, όπως μαρτυρείται στην υπ' αριθμ. 95/17.9.1945 με αρ. πρωτ. Π11638 Εγκύκλιο του Υπουργείου Οικονομικών, η οποία εκδόθηκε σχετικώς με τον αναγκαστικό νόμο 536/1945. Συνεπώς, η προβλεφθείσα στον αν. νόμο 536/1945 εγγύηση (ενίσχυση) Κράτους υπέρ της μισθοδοσίας 6.000 οργανικών θέσεων εφημερίων αποτελούσε τότε έναν νομοθετικό στόχο μείωσης του αριθμού των κληρικών, ο οποίος πρώτον ουδέποτε τηρήθηκε από την Πολιτεία μέχρι σήμερα, δεύτερον κατέστη ανεπίκαιρος ήδη μετά από 3 έτη (7.3.1948) με την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου και των εφημερίων των Μητροπόλεων της Δωδεκανήσου, και τρίτον, δεν μπορεί να επιβάλλει η Πολιτεία στην Εκκλησία της Ελλάδος διά νόμου ανώτατο όριο αριθμού οργανικών θέσεων παραβιάζοντας το Σύνταγμα και την θρησκευτική ελευθερία της Εκκλησίας της Ελλάδος, η οποία είναι η μόνη αρμόδια για να εκτιμά τις ποιμαντικές της ανάγκες και επομένως τον αριθμό των οργανικών θέσεων, που χρειάζεται το ποίμνιό της και οι φιλανθρωπικές της δράσεις.

Βεβαίως είναι αυτοτελές και ξεχωριστό ερώτημα πόσες οργανικές θέσεις κληρικών και λαϊκών υπαλλήλων, που έχει συστήσει η Εκκλησία της Ελλάδος, θα μισθοδοτή η Πολιτεία. Αυτό είναι το μόνο υφιστάμενο ζήτημα, που έχει και πρέπει να επικαιροποιηθή μια συμφωνία Εκκλησίας και Πολιτείας. Δεν είναι όμως ορθό να επισείεται έναντι της Εκκλησίας της Ελλάδος μία διάταξη αναγκαστικού νόμου του 1945, η οποία ούτε καν στην εποχή έναρξης ισχύος της, αλλά ούτε και ποτέ αργότερα, τηρήθηκε από την πλευρά της Πολιτείας.

Το Ν.Δ. 126/1969 «Περί του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος», στο άρθρο 24, παρ. 2 διελάμβανε ότι ο αριθμός των Εφημερίων και

των βοηθών Εφημερίων, τα προσόντα των υποψηφίων και τα της μισθοδοσίας τους καθορίζονται με Β.Δ. το οποίο εκδίδεται μετά από γνώμη της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου και πρόταση των Υπουργών Οικονομικών και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Ο Κανονισμός 2 της 28.04.1969/19.09.1970 «Περί Ιερών Ναών, Ενοριών και Εφημερίων» στο άρθρο 33, που εξεδόθη κατ' εφαρμογήν του Ν.Δ. 126/1969 «Περί Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος» κάνει λόγο για οργανικές εφημεριακές θέσεις, που καταλαμβάνουν οι Εφημέριοι κατόπιν προκηρύξεων κλπ., και προβλέπεται συγκεκριμένη αναλογία Κληρικών ανάλογα με τον πληθυσμό κάθε Ενορίας.

Στο άρθρο 40 γίνεται λόγος για 8.000 οργανικές θέσεις Εφημερίων, αλλά και πάλι ορίζεται ότι με υπουργικές αποφάσεις από τους Υπουργούς Οικονομικών και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, μετά από γνώμη του οικείου Μητροπολιτικού - Εκκλησιαστικού Συμβουλίου και πρόταση των μονίμων Συνοδικών Επιτροπών επί της Ενοριακής Διοργανώσεως και επί των Οικονομικών θα καθορισθούν οι οργανικές θέσεις των Εφημερίων των Ενοριακών Ναών της Εκκλησίας της Ελλάδος όπως και των Ενοριών που τυχόν θα συγχωνευθούν.

Στα άρθρα 37 και 38 του Νόμου 590/1977 γίνεται λόγος για οργανικές θέσεις, χωρίς να ορίζεται ο αριθμός τους ή να επικαιροποιείται η εγγύηση της μισθοδοσίας από το Δημόσιο για μεγαλύτερο αριθμό θέσεων από τις 6.000, που προέβλεπε ο αναγκαστικός νόμος 536/1945. Προβλέπεται, όμως, η έκδοση κανονιστικών διατάξεων από την Διαρκή Ιερά Σύνοδο που θα εγκριθούν από την Ιεραρχία, και που δεν αφορούν τα ανωτέρω ζητήματα.

Στο άρθρο 11 του Νόμου 590/1977 «Περί του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος» ορίζονται οι οργανικές θέσεις των Μητροπολιτών στις Ιερές Μητροπόλεις της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Με την από 19ης Ιουνίου 2015 απόφαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου εστάλη το υπ' αριθμ. Πρωτ. 3359/13-7-2015 έγγραφο στον Υπουργό Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Αριστείδη Μπαλτά και το επανέλαβε με αυτοτελές υπόμνημά Της κατά την τελευταία συνεδρίαση της Κοινής Επιτροπής Πολιτείας και Εκκλησίας στις 19.7.2018 προς τον νυν Υπουργό κ. Κων. Γαβρόγλου, με το οποίο μεταξύ των άλλων προτείνεται η τακτοποίηση του αριθμού οργανικών θέσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος με το να δοθή νομοθετική εξουσιοδότηση με προσθήκη στο άρθρο 38 του Νόμου 590/1977 προς την Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας ώστε να καθορίση τις οργανικές θέσεις με

κανονισμό Της. Επίσης προτείνεται στο πλαίσιο αυτό να προβλεθί η κατανομή των οργανικών θέσεων σε Ενορίες με Κανονισμούς της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου.

Σημειώνεται δε «κατά τον τρόπο αυτό θα υπάρξει σαφής καθορισμός των οργανικών θέσεων και εναρμόνιση του κειμένου του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος με την αντίστοιχη διοικητική πρακτική καταρτίσεως Οργανισμών (οργανογραμμάτων) των φορέων της Δημόσιας Διοικήσεως (π.χ. Υπουργείων), ώστε να υφίσταται ασφάλεια δικαίου και δημοσιονομική τάξη περί τον αριθμό και την κατανομή των ανωτέρω οργανικών θέσεων». Δεν υπάρχει κάποια απάντηση από το Υπουργείο.

Στον υπ' αριθμ. 305/2018 νέο Κανονισμό «Περί Εφημερίων και Διακόνων» της Ιεράς Συνόδου, ο οποίος καταρτίσθηκε δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 36 παρ. 6 και 37 παρ. 2 και 38 παρ. 2 του Νόμου 590/1977 (βλ. ανωτέρω), διαλαμβάνεται ότι «οι υφιστάμενες και λειτουργούσες ενορίες διατηρούνται. Σε κάθε ενορία υφίσταται μία τουλάχιστον οργανική θέση Εφημερίου», καθώς επίσης καθορίζονται και άλλες οργανικές θέσεις Εφημερίων σε πληθυσμούς άνω των 100.000 κατοίκων και σε Ιερούς Προσκυνηματικούς Ναούς κλπ., δηλαδή προβλέπεται συγκεκριμένη αναλογία Κληρικών, ανάλογα με τον πληθυσμό κάθε Ενορίας.

Ύστερα από αυτή την σύντομη ανασκόπηση, για τον αριθμό των οργανικών θέσεων φαίνονται τα ακόλουθα:

Πρώτον, η νομοθετημένη εγγύηση του Δημοσίου για μισθοδοσία θέσεων Κληρικών από το 1945 αφορά 6.000 θέσεις για όλη την Ελλάδα, όμως δεν υπάρχει οργανόγραμμα στην Εκκλησία της Ελλάδος, με το οποίο να διανέμονται αυτές οι θέσεις κατά Ιερές Μητροπόλεις.

Δεύτερον, στον Κανονισμό 2/1969, που εξεδόθη βάσει του Ν.Δ. 126/1969, ορίζονται σε 8.000 οι οργανικές θέσεις, χωρίς πάλι να υπάρχει οργανόγραμμα για την κατανομή τους, αλλά κάθε Ενορία έχει οργανικές θέσεις, λόγω του αριθμού των οικογενειών, ούτε έγινε από την πλευρά του Κράτους αναθεώρηση του εγγυημένου αριθμού μισθοδοτούμενων θέσεων του α.ν. 536/1945. Επειδή στα άρθρα του Κανονισμού αυτού που ίσχυε μέχρι το 2018 ορίζονται οι προϋποθέσεις προσλήψεως και διορισμού των Εφημερίων, ο οποίος διορισμός γίνεται με δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, φαίνεται ότι η Πολιτεία de facto αποδέχεται την ύπαρξη οργανικών θέσεων των Εφημερίων και το πρόβλημα αυτό θεραπεύεται, εν όσω παραμένουν καλυμμένες και μισθοδοτούνται οι υπηρετούντες σε αυτές κληρικοί.

Τρίτον, στον Κανονισμό 305/2018, που εξεδόθη βάσει του Ν. 590/1977, δεν ορίζεται συγκεκριμένος αριθμός οργανικών θέσεων, αλλά διατηρούνται οι

υφιστάμενες οργανικές θέσεις, καθώς επίσης καθορίζεται ότι κάθε Ενορία θα έχει τουλάχιστον μία οργανική θέση.

Τέταρτον, η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος ζήτησε από το 2015 την έκδοση Νόμου με τον οποίον θα δίδεται η δυνατότητα στην Ιερά Σύνοδο να καθορίσει και κατανείμη τις οργανικές θέσεις με Κανονισμούς, δηλαδή να γίνει ένα οργανόγραμμα. Το Υπουργείο Παιδείας δεν απάντησε στο υπ' αριθμ. 3359/13-7-2015 έγγραφο της Ιεράς Συνόδου.

Κατά συνέπεια η de jure δέσμευση του Δημοσίου για μισθοδοσία οργανικών θέσεων από το 1945 και μέχρι σήμερα αφορά κατά την κείμενη νομοθεσία μόνο 6.000 οργανικές θέσεις για όλη την Επικράτεια, με τον Κανονισμό 2/1969 οι οργανικές θέσεις ορίζονται σε 8.000, αλλά χωρίς αυτός ο κανονισμός να δεσμεύει νομικά την Πολιτεία ειδικά ως προς το ζήτημα της μισθοδοσίας τους, καθώς δεν υπήρξε εκ μέρους του Κράτους αναθεώρηση του αν. νόμου 536/1945.

Ωστόσο, η Πολιτεία αποδέχεται de facto την μισθοδοσία για τις 8.000 θέσεις του Κανονισμού 2/1969 και για άλλες περαιτέρω θέσεις εφημερίων και υπαλλήλων (συνολικά μισθοδοτεί σχεδόν 9.000 θέσεις), που είναι σήμερα καλυμμένες. Επιπλέον, δεν έχει δοθεί από την Πολιτεία νομοθετική εξουσιοδότηση στην Εκκλησία, ώστε η Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος με κανονισμό Της να αναπροσαρμόσει τον αριθμό των οργανικών της θέσεων (σήμερα υπηρετούν παραπάνω από τις 8.000 που προέβλεπε ο Κανονισμός 2/1969) και να προχωρήσει στην κατανομή τους κατά Ιερά Μητρόπολη με οργανογράμματα. Για το πρόβλημα αυτό θα γίνει λόγος πιο κάτω.

γ) Το ιστορικό του καθεστώτος της μισθοδοσίας των Κληρικών

Το 1829 ιδρύθηκε από την Δ' Εθνοσυνέλευση (2-8-1829) «Κρατικό Ταμείον», «Γαζοφυλάκειον» για «να βελτιώσει την σημερινήν κατάστασιν της Εκκλησίας», «εις βελτίωσιν του ιερατείου» και υποστήριξη των Σχολείων. Αυτό επαναλήφθηκε επί Καποδίστρια.

Το 1833 το Βασιλικό Διάταγμα επί Όθωνος 25-9-1833 δήμειυσαν περιουσία περίπου 426 Μονών και υπήγαγαν περιουσία σε Κρατικό φορέα «Εκκλησιαστικόν Ταμείον» με σκοπό να εκπληρωθούν οι στόχοι ψηφίσματος της Δ' Εθνοσυνελεύσεως. Απαλλοτριώθηκε η περιουσία χωρίς αποζημίωση. Δεν διατέθηκαν τα ποσά για ενίσχυση του Κλήρου και της Εκπαίδευσης.

Το 1909 ιδρύθηκε το «Γενικόν Εκκλησιαστικόν Ταμείον» με νέα διάλυση Μονών και περιέλευση περιουσίας στο Κράτος με σκοπό την μισθοδοσία

Αρχιερέων από το Κράτος, των εφημερίων και των ιεροκηρύκων. Δεν ξεκίνησε η κρατική μισθοδοσία.

Το 1945, με τον αναγκαστικό νόμο 536/1945 που εξέδωσε ο Αντιβασιλέας ο Αθηνών Δαμασκηνός, το Δημόσιο ανέλαβε να ενισχύσει, να συμπληρώσει το ετήσιο κεφάλαιο μισθοδοσίας, ήτοι: το 4% κατέβαλε το Κράτος, το 25% κατεβλήθη από ειδική εισφορά από ακαθάριστα έσοδα Ναών, και από ενοριακή εισφορά χριστιανικών οικογενειών.

Το 1962 καταργήθηκε η εισφορά των Χριστιανικών οικογενειών.

Με τον αναγκαστικό νόμο 469/1968 «περί μισθολογικής διαβαθμίσεως του εφημεριακού κλήρου της Εκκλησίας της Ελλάδος», οι Ιερείς εντάχθηκαν στο υπαλληλικό μισθολόγιο και τους παρεχόταν βαθμολογική και μισθολογική προαγωγή και εξέλιξη. Το ποσοστό της ειδικής εισφοράς αυξήθηκε από 25% σε 35%.

Με την παρ.1 του άρθρου 6, του Νόμου 4589/1966 «Περί ρυθμίσεως εκκλησιαστικών ζητημάτων και άλλων τινών διατάξεων», η μισθοδοσία του Αρχιεπισκόπου, των Μητροπολιτών και των Βοηθών Επισκόπων συνεχίζει να γίνεται από τον ΟΔΕΠ, όπως παλαιότερα. Με την ρύθμιση αυτή η επιπλέον επιβάρυνση βαρύνει κατά το $\frac{1}{4}$ τον ΟΔΕΠ και κατά τα $\frac{3}{4}$ από τον Κρατικό Προϋπολογισμό.

Στο άρθρο 32 του Καταστατικού Χάρτη (Νόμος 590/1977) προβλέπεται η μισθοδοσία του Αρχιεπισκόπου, των Μητροπολιτών και των Βοηθών Επισκόπων να γίνεται από τον ΟΔΕΠ, όπως την όριζε ο Ν. 4589/1966, στο οποίο παραπέμπει η παρ.3 του άρθρου 32 του Ν.590/1977. Η επιπλέον επιβάρυνση βαρύνει πάλι κατά το $\frac{1}{4}$ τον ΟΔΕΠ και κατά τα $\frac{3}{4}$ τον Κρατικό Προϋπολογισμό.

Με την παρ. 1 του άρθρου 6 του Νόμου 1041/1980 (ΦΕΚ Α ,75) η μισθοδοσία των Αρχιερέων της Εκκλησίας της Ελλάδος, όπως προκύπτει από τα οριζόμενα στην παρ. 1, του άρθρου 32, του Ν. 590/1977, βαρύνει εξ ολοκλήρου τον Κρατικό Προϋπολογισμό.

Με το πρώτο εδάφιο της παρ.3, του άρθρου 6 του Ν. 1041/1980 καταργούνται: το τελευταίο εδάφιο παρ.1 του άρθρου 6, του Ν. 4589/1966 και η παρ.3 του άρθρου 32 του Ν.590/1977, με τα οποία ο ΟΔΕΠ συμμετέχει κατά το $\frac{1}{4}$ στην επιπλέον επιβάρυνση που προκύπτει από την σύνδεση της μισθοδοσίας των Αρχιερέων με τους μισθούς Προέδρου, Συμβούλων και Παρέδρων του ΣτΕ.

Το 1988 με την από 11.5.1988 Σύμβαση μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας το Κράτος ανέλαβε την μισθοδοσία των 85 Ιεροκηρύκων του καταργηθέντος

ΟΔΕΠ. Πρέπει να συνυπολογίζονται συνεπώς και αυτές οι οργανικές θέσεις, σε όσες εγγυάται το Δημόσιο ότι θα μισθοδοτη.

Το 2004 επί Κυβερνήσεως Σημίτη καταργήθηκε η εισφορά των Ιερών Ναών κατά 35% και ανέλαβε το Κράτος εξ ολοκλήρου την μισθοδοσία του Κλήρου.

Με τον νόμο 4024/2011 (άρθρο 4, παρ. 1ζ) οι θρησκευτικοί λειτουργοί των νομικών προσώπων της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού εξομοιώνονται με τους δημοσίους υπαλλήλους και επιβαρύνεται ο κρατικός προϋπολογισμός, δηλαδή οι Κληρικοί συμπεριελήφθησαν στο ενιαίο μισθολόγιο.

Με τον νόμο 4111/2013 (άρθρο 13, παρ. 5α), η μισθοδοσία των Κληρικών και των εκκλησιαστικών υπαλλήλων υπήχθη στον τακτικό προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Μέχρι τότε υπήρχε ειδικός λογαριασμός εκτός του προϋπολογισμού, και έπρεπε να εκδίδεται κάθε φορά Κοινή Υπουργική Απόφαση που να συντονίζονται με την μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων.

Με τον ίδιο νόμο (Ν. 4111/2013, άρθρο 13, παρ. 5γ) ο ειδικός λογαριασμός μισθοδοσίας των Κληρικών (εφημερίων, ιεροκηρύκων, διακόνων και λαϊκών υπαλλήλων, που κατέχουν εκ μετατροπής θέσεις κληρικών) έντάχθηκε στον τακτικό προϋπολογισμό του (τότε) Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού. Η νομοθετική αυτή διάταξη συνιστά την πλέον πρόσφατη και ρητή νομοθετική αποδοχή της υποχρέωσης μισθοδοσίας από την Πολιτεία όλων των κατά την θέση εν ισχύι της διάταξης (25.1.2013) υπηρετούντων Κληρικών της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Στο σημείο αυτό αντιτείνει η πλευρά της Πολιτείας ότι ακόμα και εάν είναι κατοχυρωμένη η μισθοδοσία των σήμερα υπηρετούντων Κληρικών και μέχρι αυτοί να αποχωρήσουν από τις θέσεις, δεν είναι πάντως σαφώς υποχρεωμένη η Πολιτεία να χορηγή στο μέλλον νέες πιστώσεις («να δίνη νέες θέσεις», όπως συνήθως λέμε ανακριβολογώντας) για νέους κληρικούς, εφ' όσον αυτοί υπερβαίνουν τον αριθμό των 6.000 θέσεων σε όλη την χώρα.

Με τον ν. 4354/2015 (άρθρο 7) επαναλήφθηκε η υπαγωγή του μισθού των Κληρικών της Εκκλησίας της Ελλάδος στο ενιαίο μισθολόγιο.

Τέλος με τον ν. 4472/2017 (άρθρο 145) θεσπίθηκαν οι τελευταίες διατάξεις για το ειδικό μισθολόγιο του Αρχιεπισκόπου, των Μητροπολιτών, των Τιτουλάριων Μητροπολιτών και Επισκόπων και βοηθών Επισκόπων της Εκκλησίας της Ελλάδος. Από τις τελευταίες διατάξεις συνάγεται ότι το Δημόσιο έχει αναλάβει επίσης την μισθοδοσία των οργανικών θέσεων των Αρχιερέων της

Εκκλησίας της Ελλάδος, όπως αυτές οι θέσεις προβλέπονται στον Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος και στις εκτός του νόμου 590/1977 διατάξεις, που τις προβλέπουν.

Νομίζω ότι η κατανόηση αυτών των κωδικοποιημένων διαγραμμάτων θα βοηθήσει στην περαιτέρω συζήτηση και την απομάκρυνση διαφόρων «μύθων», που δημιουργούν προβλήματα.

2. Οι Συνεδριάσεις της Επιτροπής μας

Η Επιτροπή μας συνεδρίασε συνολικά επτά φορές και κάθε φορά σχεδόν τρεις ώρες.

Η **πρώτη Συνεδρίαση** έγινε την 19η Δεκεμβρίου 2018 και καθορίστηκαν τα πλαίσια στα οποία θα εργασθή η Επιτροπή μας. Μεταξύ άλλων καθορίσαμε ότι θα τηρήσουμε επακριβώς και μέχρι κεραίας την απόφαση της Ιεραρχίας της 16ης Νοεμβρίου, δηλαδή θα συζητήσουμε τα θέματα κοινού ενδιαφέροντος, ήτοι: την αξιοποίηση της εκκλησιαστικής περιουσίας και τον αριθμό των οργανικών θέσεων, που ήταν ένα πάγιο θέμα της Εκκλησίας, όπως φαίνεται στο υπ' αριθμ. Πρωτ. 3359/1504/13-7-2015 έγγραφο της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, στον Υπουργό Παιδείας, Πολιτισμού και Θρησκευμάτων κ. Αριστείδη Μπαλτά, αλλά θα εμμείνουμε στο καθεστώς μισθοδοσίας των Κληρικών και των Εκκλησιαστικών Υπαλλήλων.

Ενδεικτικό είναι το Δελτίο Τύπου που εξεδόθη μετά το τέλος της Συνεδρίασεως.

«Η Ειδική Επιτροπή, την οποία συνεκρότησε η Διαρκής Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, υλοποιώντας την από 16ης Νοεμβρίου ε.ε. απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας, αποτελούμενη ... συνήλθε σήμερα Τετάρτη 19 Δεκεμβρίου 2018 στην πρώτη Συνεδρία της.

Κατά την διάρκεια της Συνεδρίας, ετέθησαν και ενεκρίθησαν τα όρια και τα πλαίσια (κανονισμός εργασιών), σύμφωνα με τα οποία θα εργασθεί η Επιτροπή, που καθορίστηκαν από την ομόφωνη Απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος της 16ης Νοεμβρίου ε.ε., ήτοι:

1) αναμένει από την Ελληνική Κυβέρνηση το Σχέδιο Νόμου, σύμφωνα με την από 16.11.2018 δήλωση του Γραφείου του Πρωθυπουργού «...η Ελληνική Κυβέρνηση θα προχωρήσει άμεσα στην εκπόνηση Σχεδίου Νόμου, στο πλαίσιο του Κοινού Ανακοινωθέντος της 6ης Νοεμβρίου, που αποτελεί ένα ιστορικό βήμα για τον εξορθολογισμό των σχέσεων Εκκλησίας και Κράτους. Το Σχέδιο Νόμου θα

τεθεί σε γνώση της Ειδικής Επιτροπής της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, πριν κατατεθεί στη Βουλή...». Η Επιτροπή θα τοποθετηθεί επί του Σχεδίου Νόμου, αφού αυτό καταρτισθεί από την Κυβέρνηση και της υποβληθεί,

2) η Επιτροπή ασκεί μόνο συλλογικώς τα καθήκοντά της και εκπροσωπείται από τον Πρόεδρό της, Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεο. Τα μέλη της Επιτροπής δεν συμμετέχουν, χωρίς εντολή της, σε καμία διαδικασία διαπραγμάτευσης επί του αντικείμενου της αρμοδιότητός της και

3) η Επιτροπή περιορίζεται, κατά το αντικείμενο της αποστολής της, μόνο στην επεξεργασία και εισήγησή της προς την Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας επί του επικειμένου Σχεδίου Νόμου.

Η Επιτροπή θα συνέλθει και πάλι μετά τις Εορτές για να ασχοληθεί με θέματα αρμοδιότητός της».

Η **δεύτερη Συνεδρίαση** έγινε την 10η Ιανουαρίου 2019, κατά την οποία δεχθήκαμε, στα Γραφεία της Ιεράς Συνόδου, τον Υπουργό Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων κ. Κωνσταντίνο Γαβρόγλου και τον Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης καθηγητή κ. Ακρίτα Καϊδατζή, οι οποίοι μας ενημέρωσαν για την δομή του καταρτιζομένου Νομοσχεδίου, τους υποβάλαμε ερωτήσεις, τους ζητήσαμε να μας αποστείλουν το Νομοσχέδιο και την εισηγητική Έκθεση και επιφυλαχθήκαμε να απαντήσουμε μόλις λάβουμε γραπτώς τα κείμενα αυτά. Χαρακτηριστικό είναι και το Δελτίο Τύπου που εκδόθηκε μετά το πέρας της Συνεδριάσεως.

«Στη σημερινή (10-1-2019) συνεδρίαση της «Ειδικής Επιτροπής διά την μελέτην θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος Εκκλησίας και Πολιτείας», υπό την Προεδρίαν του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου, ζήτησαν να παρευρεθούν ο Υπουργός Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων κ. Κωνσταντίνος Γαβρόγλου και ο Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης, Καθηγητής κ. Ακρίτας Καϊδατζής, οι οποίοι αναφέρθηκαν στο υπό κατάρτιση Νομοσχέδιο, το οποίο κατά την ανακοίνωση του Πρωθυπουργού θα κατατεθεί στην Επιτροπή μας, πράγμα που επιβεβαίωσε ο κ. Υπουργός, προκειμένου να αρχίσει η συζήτηση επί του τελικού κειμένου.

Σημειώνεται ότι από την «πρόθεση για συμφωνία» η Επιτροπή μας θα συζητήσει την αξιοποίηση της Εκκλησιαστικής Περιουσίας και τον αριθμό των οργανικών θέσεων των Κληρικών, αλλά και θα εμμένει στο ισχύον καθεστώς της μισθοδοσίας των Κληρικών και των Εκκλησιαστικών Υπαλλήλων, για να τηρηθεί εξάπαντος η Απόφαση της Ιεραρχίας της 16ης Νοεμβρίου 2018».

Η **τρίτη Συνεδρίαση** έγινε την 25η Ιανουαρίου 2019, αναμένοντας να μας δοθή το Νομοσχέδιο και η Εισηγητική Έκθεση, τα οποία μέχρι τότε δεν μας είχαν αποσταλή. Έγινε αποτίμηση των όσων μας ανέλυσαν ο Υπουργός Παιδείας και ο Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης, και προετοιμασθήκαμε να διατυπώσουμε τις απόψεις μας πάνω στα βασικά σημεία της δομής του Νομοσχεδίου, που μας είχε αναλυθή στην προηγούμενη κοινή Συνεδρίαση και μας είχαν υποσχεθή ότι θα μας το αποστείλουν. Εν τω μεταξύ κατατέθηκαν διάφορα κείμενα από τα μέλη της Επιτροπής.

Δεν εξεδόθη Δελτίον τύπου.

Η **τέταρτη Συνεδρίαση** έγινε την 12η Φεβρουαρίου 2019 στο Υπουργείο Παιδείας με τον Υπουργό Παιδείας και τους Γενικούς Γραμματείς, της Κυβέρνησης και του Υπουργείου. Ενώ αναμέναμε να μας δοθή το Νομοσχέδιο, όπως το είχαν υποσχεθή, μας δόθηκε ένα κείμενο με τίτλο: «Σχέδιο υλοποίησης της Συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας», το οποίο με την παρέμβασή μας τροποποιήθηκε ως «Προτεινόμενο πλαίσιο συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας», αφού όμως είχε αποσταλή από το Υπουργείο στον Τύπο πριν ολοκληρωθή η Συνεδρίαση.

Το κείμενο αυτό διαιρείται στο πρώτο μέρος, όπου γίνεται μια σύνοψη, και στο δεύτερο μέρος, όπου γίνεται ανάλυση και καταλήγει με την αποτίμηση της συμφωνίας.

Κατά την συνάντηση αυτή αμέσως διατυπώσαμε την άποψη ότι δεν μας δόθηκε το Νομοσχέδιο, όπως μας είχαν υποσχεθή, αλλά μια έκθεση-ανάλυσή του, ετέθησαν εκ μέρους μας διευκρινήσεις και υποβλήθηκαν ερωτήσεις για όσα περιλαμβάνει το «Προτεινόμενο πλαίσιο συμφωνίας», δηλώσαμε επανειλημμένως ότι δεν έχουμε εξουσιοδότηση να συζητήσουμε την αλλαγή της μισθολογίας των Κληρικών, αντίθετα μάλιστα έχουμε εντολή να εμμένουμε στο υφιστάμενο καθεστώς μισθοδοσίας και επιφυλαχθήκαμε να μελετήσουμε το θέμα σε ειδική Συνεδρίαση της Επιτροπής μας και να σχηματίσουμε άποψη την οποία θα την εκθέσουμε στην επόμενη Συνάντηση.

Μετά το πέρας της Συνεδρίασεως εξεδόθη δελτίο τύπου:

«Η "Ειδική Επιτροπή διά την μελέτην θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος Εκκλησίας και Πολιτείας", υπό την Προεδρία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου, ανταποκρίθηκε στο αίτημα του Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων κ. Κωνσταντίνου Γαβρόγλου και συναντήθηκε σήμερα (12-2-2019) στο Υπουργείο Παιδείας, με τον Υπουργό κ. Γαβρόγλου, τον Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης Καθηγητή κ. Ακρίτα Καϊδατζή,

τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας Καθηγητή κ. Ηλία Γεωργαντά και τον Γενικό Γραμματέα Θρησκευμάτων κ. Γεώργιο Καλαντζή.

Κατά την συνάντηση, η οποία διεξήχθη σε καλό κλίμα, κατατέθηκε σε όλα τα μέλη της Επιτροπής το Προτεινόμενο Πλαίσιο Συμφωνίας Πολιτείας και Εκκλησίας, το οποίο εφόσον συναφθεί, θα κυρωθεί με νόμο.

Το Προτεινόμενο Πλαίσιο Συμφωνίας θα μελετηθεί από την Ειδική Επιτροπή της Ιεράς Συνόδου, σύμφωνα με την εξουσιοδότηση που έχει λάβει με την Απόφαση της Σεπτής Ιεραρχίας κατά την συνεδρία Αυτής της 16ης Νοεμβρίου 2018.

Η Ειδική Επιτροπή της Ιεράς Συνόδου εργάζεται συλλογικά και περιορίζεται στην επεξεργασία των όσων είναι εξουσιοδοτημένα και θα εισηγηθεί τα δέοντα στην Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας, η οποία είναι και το μοναδικό όργανο, που μπορεί να λάβει τις τελικές αποφάσεις της Εκκλησίας επ' αυτού του ζητήματος».

Η **πέμπτη Συνεδρίαση** της Επιτροπής μας έγινε την 14η Φεβρουαρίου 2019 στα Γραφεία της Ιεράς Συνόδου και ανταλλάξαμε απόψεις πάνω στο κείμενο που μας παραδόθηκε από το Υπουργείο.

Κατά την συζήτηση εκφράστηκαν οι απόψεις όλων των μελών, εντοπίστηκαν μερικά θετικά σημεία, διαπιστώθηκαν τα κενά και οι αντιφάσεις που υπάρχουν στο κείμενο. Στην συνέχεια καθορίστηκε η «στρατηγική» που έπρεπε να ακολουθηθεί στην επόμενη συνάντηση με τον Υπουργό και τους Γενικούς Γραμματείς της Κυβερνήσεως και του Υπουργείου Παιδείας.

Επειδή η απόφαση της Ιεραρχίας ήταν να εμμείνουμε στο υφιστάμενο καθεστώς μισθοδοσίας των Κληρικών και των εκκλησιαστικών υπαλλήλων, και τα θέματα είναι αλληλένδετα· ακόμη επειδή στην κοινή συνάντηση των αντιπροσωπειών του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Εκκλησίας της Ελλάδος αποφασίστηκε να εμμείνουν στο υφιστάμενο καθεστώς της μισθοδοσίας των Κληρικών και των εκκλησιαστικών υπαλλήλων· όπως επίσης επειδή ο Ιερός Σύνδεσμος Κληρικών Ελλάδος απέρριψε το κείμενο ως απαράδεκτο, και επειδή, πέραν των προηγούμενων, δεν μας δόθηκε το Νομοσχέδιο, γι' αυτό η Επιτροπή μας αποφάσισε ότι δεν μπορούσε να προχωρήσει σε περαιτέρω διάλογο με την Πολιτεία για το θέμα αυτό και θα αναφερθεί στην Ιεραρχία, όπως είχε καθήκον.

Η Επιτροπή μας κατά την Συνεδρίαση αυτή εξέδωσε το ακόλουθο Δελτίον τύπου:

«Η ορισθείσα κατ' απόφασιν της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος «Ειδική Επιτροπή διά την μελέτην θεμάτων κοινού

ενδιαφέροντος Εκκλησίας και Πολιτείας», υπό την Προεδρία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου και με την συμμετοχή των μελών ... συνήλθε σήμερα Πέμπτη 14 Φεβρουαρίου 2019 σε συνεδρίαση.

Η Επιτροπή, μετά από πολύωρη συζήτηση, κατέληξε στα εξής:

1. Κατά την συνάντηση της 12-2-2019 με τον Εντιμότατο Υπουργό Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων κ. Κωνσταντίνο Γαβρόγλου και τους Γενικούς Γραμματείς της Κυβερνήσεως, του Υπουργείου Παιδείας και των Θρησκευμάτων, μας εδόθη το υπό τον τίτλο «Σχέδιο υλοποίησης της Συμφωνίας Πολιτείας – Εκκλησίας» δεκασέλιδο κείμενο **και όχι το Νομοσχέδιο**, όπως αρχικά είχαν υποσχεθεί.

2. Η Επιτροπή μας έχει εξουσιοδοτηθεί από την Ιεραρχία προκειμένου: «α. Να συνεχιστεί ο διάλογος με την Πολιτεία επί θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος. β... και γ. Να εμμένει στο υφιστάμενο καθεστώς μισθοδοσίας των Κληρικών και των λαϊκών υπαλλήλων της Εκκλησίας της Ελλάδος».

3. Η Επιτροπή μας συνήλθε πέντε συνολικά φορές, τις δύο από αυτές σε κοινή συνεδρίαση με τον Υπουργό Παιδείας και τον Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης, και εξεδόθησαν τα ως κάτωθι Δελτία Τύπου:

α. Στις 19.12.2018: «...Κατά την διάρκεια της Συνεδρίας, ετέθησαν και ενεκρίθησαν τα όρια και τα πλαίσια (κανονισμός εργασιών), σύμφωνα με τα οποία θα εργασθεί η Επιτροπή, που καθορίστηκαν από την ομόφωνη Απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος της 16ης Νοεμβρίου 2018, ήτοι:

1) αναμένει από την Ελληνική Κυβέρνηση το Σχέδιο Νόμου, σύμφωνα με την από 16.11.2018 δήλωση του Γραφείου του Πρωθυπουργού, "...η Ελληνική Κυβέρνηση θα προχωρήσει άμεσα στην εκπόνηση Σχεδίου Νόμου, στο πλαίσιο του Κοινού Ανακοινωθέντος της 6ης Νοεμβρίου, που αποτελεί ένα ιστορικό βήμα για τον εξορθολογισμό των σχέσεων Εκκλησίας και Κράτους. Το Σχέδιο Νόμου θα τεθεί σε γνώση της Ειδικής Επιτροπής της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, πριν κατατεθεί στη Βουλή...". Η Επιτροπή θα τοποθετηθεί επί του Σχεδίου Νόμου, αφού αυτό καταρτισθεί από την Κυβέρνηση και της υποβληθεί,

2) η Επιτροπή ασκεί μόνο συλλογικώς τα καθήκοντά της και εκπροσωπείται από τον Πρόεδρό της, Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεο. Τα μέλη της Επιτροπής δεν συμμετέχουν, χωρίς εντολή της, σε καμία διαδικασία διαπραγμάτευσης επί του αντικειμένου της αρμοδιότητάς της και

3) η Επιτροπή περιορίζεται, κατά το αντικείμενο της αποστολής της, μόνο στην επεξεργασία και εισήγησή της προς την Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας επί του επικειμένου Σχεδίου Νόμου...».

β. Στις 10.1.2019: «Στη σημερινή (10-1-2019) συνεδρίαση της Ειδικής Επιτροπής... ζήτησαν να παρευρεθούν ο Υπουργός Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων κ. Κωνσταντίνος Γαβρόγλου και ο Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης, Καθηγητής κ. Ακρίτας Καϊδατζής, οι οποίοι αναφέρθηκαν στο υπό κατάρτιση Νομοσχέδιο, το οποίο κατά την ανακοίνωση του Πρωθυπουργού θα κατατεθεί στην Επιτροπή μας, πράγμα που επιβεβαίωσε ο κ. Υπουργός, προκειμένου να αρχίσει η συζήτηση επί του τελικού κειμένου.

Σημειώνεται ότι από την “πρόθεση για συμφωνία” η Επιτροπή μας θα συζητήσει την αξιοποίηση της Εκκλησιαστικής Περιουσίας και τον αριθμό των οργανικών θέσεων των Κληρικών, αλλά και θα εμμείνει στο ισχύον καθεστώς της μισθοδοσίας των Κληρικών και των Εκκλησιαστικών Υπαλλήλων, για να τηρηθεί εξάπαντος η Απόφαση της Ιεραρχίας της 16ης Νοεμβρίου 2018».

γ. Στις 12.2.2019: «Η Ειδική Επιτροπή... συναντήθηκε σήμερα (12-2-2019) στο Υπουργείο Παιδείας, με τον Υπουργό κ. Γαβρόγλου, τον Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης Καθηγητή κ. Ακρίτα Καϊδατζή, τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας Καθηγητή κ. Ηλία Γεωργαντά και τον Γενικό Γραμματέα Θρησκευμάτων κ. Γεώργιο Καλαντζή.

Κατά την συνάντηση, η οποία διεξήχθη σε καλό κλίμα, κατατέθηκε σε όλα τα μέλη της Επιτροπής το Προτεινόμενο Πλαίσιο Συμφωνίας Πολιτείας και Εκκλησίας, το οποίο εφόσον συναφθεί, θα κυρωθεί με νόμο.

Το Προτεινόμενο Πλαίσιο Συμφωνίας θα μελετηθεί από την Ειδική Επιτροπή της Ιεράς Συνόδου, σύμφωνα με την εξουσιοδότηση που έχει λάβει με την Απόφαση της Σεπτής Ιεραρχίας κατά την συνεδρία Αυτής της 16ης Νοεμβρίου 2018.

Η Ειδική Επιτροπή της Ιεράς Συνόδου εργάζεται συλλογικά και περιορίζεται στην επεξεργασία των όσων είναι εξουσιοδοτημένη και θα εισηγηθεί τα δέοντα στην Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας, η οποία είναι και το μοναδικό όργανο, που μπορεί να λάβει τις τελικές αποφάσεις της Εκκλησίας επ' αυτού του ζητήματος».

4. Μελέτησε ενδελεχώς το υπό τον τίτλο «Σχέδιο υλοποίησης της Συμφωνίας Πολιτείας – Εκκλησίας» κείμενο, τα μέλη της Επιτροπής κατέθεσαν γραπτώς και προφορικώς τις απόψεις τους, και επί του κειμένου η Επιτροπή θα διατυπώσει τις

θέσεις της, στη συνάντηση που θα γίνει την Τρίτη 19-2-2019 στην Ιερά Σύνοδο με τον κύριο Υπουργό και τους συνεργάτες του».

Η **έκτη κοινή Συνεδρίαση** μεταξύ της Ειδικής Επιτροπής και του Υπουργείου Παιδείας έγινε την 19ης Φεβρουαρίου 2019 στα Γραφεία της Ιεράς Συνόδου. Κατά την διάρκειά της η Επιτροπή μας εξέθεσε στον Υπουργό και στους Γενικούς Γραμματείς τους λόγους για τους οποίους δεν μπορούσε να συνεχίσει τον διάλογο, επειδή τα θέματα συνδέονται μεταξύ τους και επειδή δεν έχουμε εξουσιοδότηση να διαπραγματευθούμε την αλλαγή του τρόπου μισθοδοσίας των Κληρικών και των εκκλησιαστικών υπαλλήλων. Τους δηλώσαμε σαφώς ότι εκείνο που απέμενε είναι να ενημερώσουμε την Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος, ώστε εκείνη να λάβει τις σχετικές αποφάσεις.

Μετά το πέρας της Συνεδρίασεως εξεδόθη Δελτίο τύπου:

«Στη σημερινή (19-2-2019) συνεδρίαση της «Ειδικής Επιτροπής διά την μελέτην θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος Εκκλησίας και Πολιτείας», η οποία πραγματοποιήθηκε στα Γραφεία της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, υπό την Προεδριάν του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου, προσήλθαν και ο Υπουργός Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων κ. Κωνσταντίνος Γαβρόγλου, ο Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης Καθηγητής κ. Ακρίτας Καϊδατζής, ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας Καθηγητής κ. Ηλίας Γεωργαντάς και ο Γενικός Γραμματέας Θρησκευμάτων κ. Γεώργιος Καλαντζής.

Κατά την συνάντηση έγινε αναφορά στο προτεινόμενο Πλαίσιο Συμφωνίας Πολιτείας - Εκκλησίας, το οποίο παρεδόθη στην Επιτροπή μας κατά την προηγούμενη συνάντηση της 12-2-2019 στο Υπουργείο Παιδείας.

Ως Επιτροπή, κινηθήκαμε με βάση την Απόφαση της Ιεραρχίας της 16ης Νοεμβρίου 2018, η οποία οριοθέτησε το έργο μας, ενώ λάβαμε υπ' όψη μας, τόσο το από 12-2-2019 Κοινό Ανακοινωθέν των δύο Αντιπροσωπειών, του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Εκκλησίας της Ελλάδος, υπό την Προεδρία του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου, όπου, κατά το Κοινό Ανακοινωθέν, «διαπιστώθηκε η απόλυτη σύμπνοια και ταύτιση απόψεων των δύο Εκκλησιών τόσο επί των προτάσεων αναθεωρήσεως του Συντάγματος όσο και επί της διατηρήσεως του ισχύοντος καθεστώτος μισθοδοσίας του Ορθοδόξου Ιερού Κλήρου», όσο και την σχετική απόφαση του Ιερού Συνδέσμου Κληρικών Ελλάδος».

Η **έβδομη Συνεδρίαση** έγινε την 14η Μαρτίου στα Γραφεία της Ιεράς Συνόδου, για να καταρτισθή στην τελική της μορφή η εισήγηση, η οποία θα αναγνωσθή στην Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής ανέλυσε το κείμενο που ετοίμασε, βάσει των συζητήσεων που έγιναν στις Συνεδριάσεις της Επιτροπής μας και τις κοινές Συνεδριάσεις με τον Υπουργό και τους Γενικούς Γραμματείς, όπως και τα κείμενα τα οποία κατετέθησαν στην Επιτροπή μας, και ζήτησε τις απόψεις των μελών της Επιτροπής.

Υστερα από ευρύτατη τρίωρη σχεδόν συζήτηση τα μέλη της Επιτροπής εξέφρασαν τις απόψεις τους συμφώνησαν ομοφώνως για το περιεχόμενο που θα πρέπει να έχει η εισήγηση στην Ιεραρχία. Κατόπιν τούτου το κείμενο της εισηγήσεως στην Ιεραρχία είναι κείμενο της Ειδικής Επιτροπής.

Μετά το πέρας της Συνεδριάσεως εξεδόθη το ακόλουθο Δελτίον τύπου:

«Η Ειδική Επιτροπή διά την μελέτην θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος Εκκλησίας και Πολιτείας, συνήλθε σήμερα (14-3-2019) στα Γραφεία της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, υπό την Προεδρίαν του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου και την συμμετοχή όλων των μελών Της, προκειμένου να ετοιμασθεί το τελικό κείμενο της Εισηγήσεως με θέμα "Διάλογος Εκκλησίας και Πολιτείας επί θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος συμφώνως προς την από 16ης Νοεμβρίου απόφασιν της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος», την οποία έχει ορισθεί να πραγματοποιήσει ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεος ενώπιον της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, η οποία θα συνέλθει, συν Θεώ, την Τρίτη 19 Μαρτίου 2019».

3. Το «προτεινόμενο πλαίσιο συμφωνίας Πολιτείας και Εκκλησίας»

Κατά την κοινή Συνάντηση μεταξύ της Επιτροπής μας και του Υπουργού Παιδείας με τους Γενικούς Γραμματείς στο Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, την Τρίτη 12η Φεβρουαρίου 2019, μας δόθηκε ένα κείμενο με τίτλο «Σχέδιο υλοποίησης της Συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας», το οποίο δόθηκε από το Υπουργείο στην δημοσιότητα κατά την διάρκεια της Συνεδριάσεως, δηλαδή πριν λήξει η Συνεδρίαση.

Θα κατατεθούν μερικές παρατηρήσεις πάνω σε αυτό.

α) Αιτιολογική Έκθεση και όχι Νομοσχέδιο

Προηγουμένως έχει τονισθή ότι κατά την Συνεδρίαση της 12ης Φεβρουαρίου 2019 δεν μας δόθηκε το Νομοσχέδιο, όπως το είχαν υποσχεθή,

αλλά ένα κείμενο-ανάλυση των βασικών αρχών που θα περιλαμβάνει το νομοσχέδιο, το οποίο θα καταρτισθεί.

Αυτό σημαίνει ότι το κείμενο που μας δόθηκε δεν έχει την μορφή ενός σχεδίου νόμου το οποίο μπορεί να τύχη νομοτεχνικής επεξεργασίας. Θυμίζει αιτιολογική έκθεση και μάλιστα ατελή, διότι δεν περιέχει νομοθετικές ρυθμίσεις προς έλεγχο του περιεχομένου και της αρτιότητας αυτών. Αναμειγνύει δε ουσιαστικές ρυθμίσεις και επεξηγήσεις που θα έπρεπε να ενταχθούν σε μια συνοδευτική νομοσχεδίου αιτιολογική έκθεση. Επί ασαφών δε ρυθμίσεων που επεξηγούνται ανεπαρκώς στις αιτιολογικές προτάσεις δεν είναι δυνατόν να διατυπωθή επιστημονική άποψη επί της αρτιότητας του κειμένου.

β) Ο τίτλος της αιτιολογικής έκθεσης

Με τις παρεμβάσεις μας ζητήσαμε να αλλάξει ο τίτλος και από «Σχέδιο υλοποίησης της Συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας» να γραφή «Προτεινόμενο πλαίσιο Συμφωνίας Πολιτείας και Εκκλησίας», που ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και έγινε αποδεκτό από τον Υπουργό, αλλά δυστυχώς σε όλα τα Μ.Μ.Ε. δημοσιεύθηκε με τον πρώτο τίτλο, διότι δυστυχώς είχε ήδη σταλή από το Υπουργείο προς δημοσίευση. Στην παρούσα εισήγηση θα χαρακτηρίζεται «Προτεινόμενο Πλαίσιο Συμφωνίας».

Η λέξη «προτεινόμενο» εννοεί ότι πρόκειται για πρόταση της Κυβερνήσεως προς την Εκκλησία και δεν σημαίνει αποδοχή του από την Επιτροπή μας, πράγμα που θα είναι αντικείμενο αποφάσεως της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος μετά από συγκεκριμένη εισήγηση.

γ) Διαφορές μεταξύ των κειμένων της 6ης Νοεμβρίου 2018 και της 12ης Φεβρουαρίου 2019

Όταν διαβάση κανείς προσεκτικά τα δύο κείμενα, ήτοι το «Νέο πλαίσιο διευθέτησης των σχέσεων μεταξύ της Πολιτείας και της Εκκλησίας της Ελλάδος» της 6ης Νοεμβρίου 2018 και το «Προτεινόμενο πλαίσιο Συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας» της 12ης Φεβρουαρίου 2019, παρατηρεί τα κοινά σημεία και τις διαφορές.

Το κείμενο της 12ης Φεβρουαρίου 2019 αναφέρεται στο κείμενο της 6ης Νοεμβρίου 2018, το οποίο χαρακτηρίζει «Συμφωνία» και δηλώνει ότι επέχει θέση κειμένου υλοποίησής μιας ήδη γενόμενης «Συμφωνίας». Δεν λαμβάνει όμως υπ' όψη την απόφαση της Ιεραρχίας της 16ης Νοεμβρίου 2018, κατά την οποία υπέστη κριτική και ομοφώνως δεν έγινε αποδεκτή η αλλαγή του τρόπου μισθοδοσίας των Κληρικών και των λαϊκών εκκλησιαστικών υπαλλήλων.

Πάντως, εντοπίζονται δύο σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο κειμένων.

Η πρώτη διαφορά είναι ότι **αντί επιδότησης γράφεται αποζημίωση**. Ενώ στο κείμενο της 6ης Νοεμβρίου 2018 γράφεται ότι οι Κληρικοί θα μισθοδοτούνται με την μορφή της επιδότησης, αφού «το Ελληνικό Δημόσιο δεσμεύεται ότι θα καταβάλλει ετησίως στην Εκκλησία με μορφή επιδότησης ποσό αντίστοιχο με το σημερινό κόστος μισθοδοσίας των εν ενεργεία Ιερέων, το οποίο θα αναπροσαρμόζεται ανάλογα με τις μισθολογικές μεταβολές του Ελληνικού Δημοσίου» (σημείο 5), στο κείμενο της 12ης Φεβρουαρίου 2019, το ποσόν αυτό χαρακτηρίζεται πλέον ως αποζημίωση, ότι «διασφαλίζεται... η μισθοδοσία του κλήρου της Εκκλησίας της Ελλάδος με πόρους που η Εκκλησία θα λαμβάνει κατ' έτος από την Πολιτεία ως αφηρημένη αποζημίωση για τις πλημμελείς αποζημιωθείσες απαλλοτριώσεις του παρελθόντος (μέχρι το 1939)» (2β), και αλλού γράφεται «οι ετήσιες καταβολές της Πολιτείας προς το Ταμείο Μισθοδοσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος», που «απορρέουν από οικονομικές εκκρεμότητες και υποχρεώσεις που αναγνωρίζει η Πολιτεία έναντι της Εκκλησίας της Ελλάδος...» (2.3.5.).

Έτσι, η «επιδότηση» μετατράπηκε σε συμβατικά προβλεπόμενη «αφηρημένη αποζημίωση», και από πλευράς δημοσιονομικού δικαίου, δηλαδή από πλευράς σύνταξης και εκτέλεσης του κρατικού προϋπολογισμού, θα ονομάζεται ως «ετήσια καταβολή» προς την Εκκλησία της Ελλάδος. Θα πρόκειται, δηλαδή, για μια «ετήσια καταβολή» προς την Εκκλησία της Ελλάδος με νόμιμη αιτία την πρόβλεψή της ως αποζημίωσης προς την Εκκλησία μέσα στο κείμενο της διοικητικής σύμβασης μεταξύ Εκκλησίας της Ελλάδος και Δημοσίου, που θα κυρωθή μετά την υπογραφή της από τη Βουλή και θα αποκτήσει ισχύ νόμου.

Πάντως, επισημάνθηκε τόσο από πολιτικούς όσο και από καθηγητές νομικής (Ν. Φίλης, Ευ. Βενιζέλος) ότι εάν συμφωνηθή ότι παραχωρείται η κυριότητα της μέχρι το 1939 μη αποζημιωθείσας εκκλησιαστικής περιουσίας, τότε ίσως η υποχρέωση του Κράτους προς καταβολή της μισθοδοσίας έχει εξαντληθή. Για τον λόγο αυτό παρατηρήθηκε προς την πλευρά της Πολιτείας από την Επιτροπή μας ως ορθότερη η εκδοχή ότι εάν συναφθή συμφωνία, με όλες τις επιφυλάξεις και ανάγκες τεχνικών και ουσιαστικών βελτιώσεων, θα πρέπει η μισθοδοσία να δικαιολογείται ως αποζημίωση για την διαρκή κατοχή των μοναστηριακών ακινήτων από το Δημόσιο, δηλαδή ως αποζημίωση χρήσης η ως οιονεί μισθώματα, όπως είχε ορθώς επισημάνει και ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος τον Σεπτέμβριο 2018.

Και αυτό είναι και η πραγματικότητα αφού το Δημόσιο πραγματοποιεί διαρκώς χρήση των ακινήτων αυτών, χωρίς να τα έχει αποζημιώσει, η δε κυριότητα επί των μοναστηριακών ακινήτων δεν υπόκειται σε παραγραφή η

αποσβεστική προθεσμία, ούτε υπόκειται σε έκτακτη ή τακτική χρησικτησία ούτε από το Δημόσιο.

Η δεύτερη διαφορά είναι η **ένταξη στην Ενιαία Αρχή Πληρωμής**. Ενώ, δηλαδή, το κείμενο της 6ης Νοεμβρίου 2018 αναφερόταν στο ότι «το Ελληνικό Δημόσιο και η Εκκλησία αναγνωρίζουν ότι οι Κληρικοί δεν θα νοούνται στο εξής ως δημόσιοι υπάλληλοι και **ως εκ τούτου διαγράφονται από την Ενιαία Αρχή Πληρωμών**» (σημείο 2), αντίθετα στο κείμενο της 12ης Φεβρουαρίου 2019 διορθώνεται ότι οι Κληρικοί της Εκκλησίας της Ελλάδος είναι «θρησκευτικοί λειτουργοί και υπάλληλοι του εκκλησιαστικού Ν.Π.Δ.Δ. στο οποίο ανήκουν, ιδιότητα διακριτή από αυτή του δημοσίου υπαλλήλου» και «εξαιρούνται από το δημόσιο τομέα και από τους φορείς της Γενικής Κυβερνήσεως», και «η μισθοδοσία των Κληρικών **θα εξακολουθήσει να διενεργείται μέσω της Ενιαίας Αρχής Πληρωμής**». Συγχρόνως γράφεται ότι «η υπαγωγή των κληρικών στην –μόλις το 2010 θεσπισθείσα– Ενιαία Αρχή Πληρωμής κανένα πρόσθετο δικαίωμα δεν τους προσπορίζει ούτε με οποιονδήποτε τρόπο επηρεάζει το υπηρεσιακό καθεστώς τους» (2.2.7.).

Κατά συνέπεια, η απόσταση από την διαγραφή των Κληρικών από την Ενιαία Αρχή Πληρωμής, επειδή δεν θα νοούνται δημόσιοι υπάλληλοι, μέχρι την ένταξή τους στην Ενιαία Αρχή Πληρωμής, αν και δεν νοούνται δημόσιοι υπάλληλοι, αλλά θρησκευτικοί λειτουργοί και υπάλληλοι των νομικών προσώπων της Εκκλησίας, είναι μεγάλη. Αυτό παρουσιάσθηκε από μερικά μέσα ενημέρωσης ως υπαναχώρηση της Πολιτείας από την αρχική της θέση.

Πάντως, πρέπει να σημειωθεί ότι το σφάλμα του χαρακτηρισμού των κληρικών ως «δημοσίων υπαλλήλων», το οποίο επισημαίνει το Πλαίσιο –Σχέδιο Υλοποίησης στην § 2.2.6 της σελίδας 7 (: «Πέραν των παραπάνω, κυκλοφόρησε ευρέως στο δημόσιο διάλογο ότι οι κληρικοί είναι «δημόσιοι υπάλληλοι» –κάτι ανακριβές...») περιεχόταν και στο από 6.11.2018 κείμενο των 15 βασικών σημείων πρόθεσης συμφωνίας, όπου λεγόταν ότι «Το Ελληνικό Δημόσιο και η Εκκλησία αναγνωρίζουν ότι οι κληρικοί δεν θα νοούνται στο εξής ως δημόσιοι υπάλληλοι και ως εκ τούτου διαγράφονται από την Ενιαία Αρχή Πληρωμών» (σημείο 3). Το σφάλμα αυτό δημιούργησε εύλογες παρανοήσεις και έντονες ανησυχίες στον Ιερό Κλήρο σε συνδυασμό βεβαίως με την ακόλουθη ανακοίνωση περί 10.000 αποχωρήσεων από το Δημόσιο Τομέα και αντίστοιχων νέων προσλήψεων.

Επειδή με το «προτεινόμενο πλαίσιο συμφωνίας» εντάσσεται η μισθοδοσία των Κληρικών και των εκκλησιαστικών υπαλλήλων στην Ενιαία Αρχή Πληρωμής

είναι απαραίτητο να σημειωθούν μερικοί έντονοι προβληματισμοί για το θέμα αυτό.

Η Ενιαία Αρχή Πληρωμής ανέλαβε με τον μνημονιακό νόμο (ν. 3845/2010) να διεκπεραιώσει την μισθοδοσία «του πάσης φύσεως προσωπικού» του Δημοσίου, των Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού και των Ν.Π.Δ.Δ. συμπεριλαμβανομένων των Κληρικών, οι οποίοι μισθοδοτούνται από το Δημόσιο. Παρά ταύτα, οι Κληρικοί με το «Προτεινόμενο Πλαίσιο-Σχέδιο» δημοσιολογιστικώς παύουν να είναι μισθοδοτούμενο προσωπικό του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, αλλά μισθοδοτούμενο προσωπικό της Εκκλησίας της Ελλάδος. Περαιτέρω, η Εκκλησία της Ελλάδος θα λαμβάνη ως αποζημίωση από την Πολιτεία το ποσό της μισθοδοσίας και ασφάλισης των Κληρικών της με ετήσια καταβολή σε ειδικό λογαριασμό με τίτλο «Ταμείο Μισθοδοσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος», ο οποίος θα ανοιχθή από το Δημόσιο στην Τράπεζα της Ελλάδος στο όνομα της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Το «Ταμείο Μισθοδοσίας» δηλαδή, παρά την εντύπωση που παράγει ο τίτλος του, δεν θα είναι κάποιο νέο νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ή μία δημόσια ή εκκλησιαστική υπηρεσία, αλλά ένας τραπεζικός λογαριασμός επ' ονόματι της Εκκλησίας της Ελλάδος. Νομικά, λοιπόν, η Εκκλησία της Ελλάδος από την στιγμή της ετήσιας καταβολής στον παραπάνω τραπεζικό λογαριασμό γίνεται αφ' ενός μεν ο ιδιοκτήτης των χρηματικών ποσών της μισθοδοσίας και ασφάλισης, αφ' ετέρου δε ο φορέας μισθοδοσίας των Κληρικών της. Προβλέπεται, όμως, ότι το ίδιο νομικό και λογικό δευτερόλεπτο, που το ποσό αυτό θα πιστώνεται στον λογαριασμό της Εκκλησίας της Ελλάδος, την λογιστική και ταμειακή του διαχείριση αναλαμβάνει διά νόμου η Ενιαία Αρχή Πληρωμής. Δηλαδή μια δημόσια υπηρεσία του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους καθίσταται εκ του νόμου ως λογιστική υπηρεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος και έχει την αρμοδιότητα διαχείρισης του ποσού μισθοδοσίας και ασφάλισης του ορθοδόξου Κλήρου.

Με τον τρόπο αυτό δημοσιονομικά και λογιστικά εμφανίζονται πλέον οι κληρικοί και λαϊκοί υπάλληλοι της Εκκλησίας της Ελλάδος ως μισθοδοτούμενοι από τραπεζικό λογαριασμό της Εκκλησίας της Ελλάδος και όχι από το Δημόσιο, με συνέπεια να διαγράφονται οι αριθμητικώς αντίστοιχοι κωδικοί μισθοδοσίας από το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους (αποχώρηση προσωπικού).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ίσως παρανοήθηκε από την πλευρά της Πολιτείας η από 16.11.2018 απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας λόγω ίσως και της συρροής αρκετών δημοσίως εκφρασθεισών απόψεων, που

δημιούργησαν την εντύπωση ότι ο βασικός στόχος της Εκκλησίας είναι η διενέργεια της μισθοδοσίας από την Ενιαία Αρχή Πληρωμής.

Το πρόβλημα και ο κύριος στόχος της Εκκλησίας δεν ήταν αυτός. Όταν η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας με την από 16.11.2018 απόφασή της δήλωσε την εμμονή της στο υφιστάμενο καθεστώς μισθοδοσίας, εννοούσε, όπως το αντιλαμβάνεται η Επιτροπή μας, πρώτα και κύρια επιμονή στην διατήρηση της απ' ευθείας μισθοδοσίας των Κληρικών και των εκκλησιαστικών υπαλλήλων από το Δημόσιο χωρίς παρεμβολή της Εκκλησίας και όχι στην μετατροπή της σε ετήσια καταβολή προς την Εκκλησία της Ελλάδος. Ο διακηρυγμένος στόχος της ανωτέρω απόφασης της Ιεραρχίας συνεπώς δεν ήταν το δευτερεύον ζήτημα να διενεργή την μισθοδοσία η Ενιαία Αρχή Πληρωμής, έστω και εάν παύσει η απ' ευθείας μισθοδοσία του Κλήρου από την Πολιτεία.

Συνεπώς, ο εύλογος προβληματισμός, που εκφράζεται στην από 16.11.2018 απόφαση της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος και στερούσε από την Επιτροπή μας κάθε δυνατότητα ουσιαστικής συζήτησης είναι ότι το προτεινόμενο καθεστώς δεν είναι ένα καθεστώς «απ' ευθείας μισθοδοσίας από το Δημόσιο», αλλά ένα καθεστώς μισθοδοσίας «από την Εκκλησία της Ελλάδος» με ετήσια καταβολή από το Δημόσιο προς την Εκκλησία, παρεμβολή της Εκκλησίας και ακολούθως διαχείριση του ποσού που εισήλθε στην περιουσία της Εκκλησίας και πάλι από το Δημόσιο.

Ερωτάται: Αφού το ποσό μισθοδοσίας και ασφάλισης παραμένει το ίδιο, γιατί πρέπει να εμφανισθή ως διερχόμενο από το «ταμείο» της Εκκλησίας με την μορφή της «ετήσιας καταβολής» για να καταλήξει και πάλι εις χείρας του Δημοσίου, το οποίο αναλαμβάνει, μέσω της Ενιαίας Αρχής Πληρωμής, το ίδιο ποσό, ώστε να διενεργήσει την μισθοδοσία και ασφάλιση του προσωπικού της Εκκλησίας;

Είναι επίσης κατανοητό το ότι ακόμα και εάν ο νομοθέτης μέσω της προτεινόμενης σύμβασης Εκκλησίας και Πολιτείας δικαιολογεί πλέον νομικά την μισθοδοσία ως «αφηρημένη αποζημίωση» προς την Εκκλησία, ο νέος αυτός χαρακτηρισμός δεν επιβάλλει επίσης ένα διαφορετικό μοντέλο μισθοδοσίας, δηλαδή παύση της απ' ευθείας μισθοδοσίας από το Δημόσιο και την ανάληψη της μισθοδοσίας από την Εκκλησία, έστω ονομαστικώς. Είναι άλλο ζήτημα εάν η μισθοδοσία θα χαρακτηρισθή και θα δικαιολογηθή πλέον και ως αποζημίωση για την μη αποζημιωθείσα μοναστηριακή περιουσία και άλλο ζήτημα, που δεν προεξοφλείται από το πρώτο, το να παραμείνη το υφιστάμενο καθεστώς της απ' ευθείας καταβολής του μισθού στο προσωπικό της Εκκλησίας από το Δημόσιο.

Εάν ήταν λόγοι αρχών (π.χ. διακριτοί ρόλοι Εκκλησίας και Πολιτείας) αυτοί που δικαιολογούν την πρόταση αλλαγής του φορέα μισθοδοσίας, τότε αυτή η πρόταση δεν συμβιβάζεται με την έτερη προτεινόμενη ρύθμιση του «προτεινόμενου πλαισίου συμφωνίας», να θεσπίζει ο Υπουργός με απόφασή του τις οργανικές θέσεις της Εκκλησίας της Ελλάδος κατά παρέκκλιση δηλαδή από την θρησκευτική της ελευθερία. Το ζήτημα του καθορισμού και της κατανομής των οργανικών θέσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος αποτελεί προαπαιτούμενο κάθε συζήτησης και, όπως προελέχθη, είναι ανεξάρτητο από το ζήτημα ποιόν αριθμό οργανικών θέσεων θα εγγυηθή το Δημόσιο ότι θα πληρώνη στο μέλλον.

Οπωσδήποτε, όπως και η από 6.11.2018 απόφαση της Ιεραρχίας πρεσβεύει, δεν υπάρχει νομικά ασφαλέστερο καθεστώς μισθοδοσίας για το προσωπικό της Εκκλησίας από αυτό της απ' ευθείας καταβολής του μισθού από το Δημόσιο στον κληρικό και εκκλησιαστικό υπάλληλο, που ισχύει σήμερα. Η αντικατάστασή του από ένα καθεστώς συμβατικής ετήσιας καταβολής στην Εκκλησία της Ελλάδος, παρά την ενδεχόμενη ύπαρξη διασφαλιστικών ρητρών στην σύμβαση, όσο αυστηρές και εάν είναι, ενέχει πάντοτε όλους τους κινδύνους υπαίτιας και κυρίως ανυπαίτιας αδυναμίας του Δημοσίου να τηρήσει την εν λόγω σύμβαση (π.χ. λόγω μιας νέας δημοσιονομικής κρίσης).

Επομένως, οι δύο διαφορές του κειμένου της 12ης Φεβρουαρίου 2019, από το κείμενο της 6ης Νοεμβρίου 2018, που παρουσιάσθηκε ως θετική εξέλιξη, είναι κατ' εξοχήν προβληματικές.

δ) Τα θεωρούμενα ως θετικά στην πρόταση και παρατηρήσεις

Στο «προτεινόμενο πλαίσιο συμφωνίας» υπάρχουν μερικά, θα τα χαρακτηρίζα, **φαινομενικώς θετικά σημεία**, με μερικούς προβληματισμούς.

Το πρώτο σημείο που παρουσιάζεται ως θετικό είναι το ότι πρόκειται για μια «Συμφωνία μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας, η οποία θα υποβληθή προς νομοθετική κύρωση» (2). Η Συμφωνία-Σύμβαση θα υπογραφεί από τον Αρχιεπίσκοπο και τον Πρωθυπουργό, φυσικά εννοείται ότι ο Αρχιεπίσκοπος θα υπογράψει εάν υπάρξει απόφαση της Ιεραρχίας, και στην συνέχεια θα κυρωθή με νόμο από την Βουλή των Ελλήνων.

Η Συμφωνία έχει την έννοια ότι δεν θα νομοθετηθή μονομερώς από την Πολιτεία, αλλά με την συναίνεση των δύο μερών, (Πολιτείας-Εκκλησίας) και «κατά συνέπεια, τα συμφωνηθέντα και κυρωθέντα με νόμο δεν θα είναι πλέον δυνατόν να τροποποιηθούν στο μέλλον μονομερώς, με νόμο του Κράτους.

Οποιαδήποτε μεταβολή μόνο με νεότερη τροποποιητική συμφωνία των δύο μερών θα είναι δυνατή» (2.1).

Όμως, υπάρχει η ένσταση ότι πολλές Συμφωνίες-Συμβάσεις που υπεγράφησαν στο παρελθόν μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας, όπως η Σύμβαση του 1952, δεν εφαρμόστηκαν πλήρως. Στην περίπτωση αυτή θεωρητικά θα μπορεί η Εκκλησία να καταφύγει στην Δικαιοσύνη όταν στην Συμφωνία υπάρχουν σχετικές ρήτρες, αλλά αυτό στην πράξη δεν συνηθίζεται.

Το δεύτερο σημείο που παρουσιάζεται ως θετικό είναι το ότι δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιηθεί η αμφισβητούμενη περιουσία, από του 1952 και εντεύθεν (κατά ακρίβεια από το 1939 και εντεύθεν). Η αξιοποίηση της περιουσίας θα γίνει με το «Ταμείο Αξιοποίησης Εκκλησιαστικής Περιουσίας», μία εταιρεία δηλαδή με μετόχους την Εκκλησία της Ελλάδος και το Δημόσιο. Πρόκειται για τα περιουσιακά στοιχεία, «των οποίων η κυριότητα ή άλλο εμπράγματο δικαίωμα αμφισβητείται από το έτος 1952 και εφεξής» (1.3).

Όμως, και εδώ υπάρχει η ένσταση ότι η περιουσία αυτή να μην αμφισβητείται, αλλά η κυριότητα αυτής ανήκει στα επί μέρους Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου της Εκκλησίας της Ελλάδος, κυρίως στις Ιερές Μονές. Οπότε, η Συμφωνία δεν μπορεί να υπογραφεί μεταξύ Πολιτείας και Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας, αλλά μεταξύ αυτών των πολλών Νομικών Προσώπων. Επομένως, πώς η Εκκλησία της Ελλάδος, με απόφαση της Ιεραρχίας θα «παραιτηθεί από κάθε περαιτέρω αξίωση» για τις πλημμελώς αποζημιωθείσες απαλλοτριώσεις του παρελθόντος (μέχρι το 1939), όταν η κυριότητα των περιουσιών αυτών ανήκει στα Νομικά Πρόσωπα των Ιερών Μονών;

Θα απαιτηθεί, λοιπόν, οι Ιερές Μονές να προσχωρήσουν στην Συμφωνία ή να εξουσιοδοτήσουν για την υπογραφή της. Ακριβώς το ίδιο έγινε το 1952 πριν τις δύο Συμβάσεις Εκκλησίας, Ο.Δ.Ε.Π. και Δημοσίου, αλλά και το 1988 πριν την Σύμβαση Εκκλησίας της Ελλάδος και Πολιτείας. Χωρίς την συναίνεσή τους κάθε απόπειρα ή σχεδιασμός συμφωνίας είναι ανεφάρμοστος.

Το τρίτο σημείο που επαινείται ως θετικό είναι ότι «αναγνωρίζεται για πρώτη φορά στην ιστορία του Ελληνικού Κράτους, ότι η Πολιτεία ανέλαβε από το 1945 την μισθοδοσία του Κλήρου ως ανταπόδοση για πλημμελώς αποζημιωθείσες απαλλοτριώσεις εκκλησιαστικής περιουσίας κατά το παρελθόν» (2.α), και εννοείται η εκκλησιαστική περιουσία από το 1833 έως το 1939.

Και εδώ υπάρχει η παρατήρηση ότι αυτό είναι μεν κατ' αρχήν θετικό, όμως η μισθοδοσία των Κληρικών δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι δίνεται μόνον ως

αποζημίωση απαλλοτριωθείσης περιουσίας, αλλά και ως προσφορά τους στους ανθρώπους και την κοινωνία, και το πολιτιστικό τους έργο.

Το τέταρτο σημείο που θεωρείται ως θετικό είναι ότι «νομοθετείται για πρώτη φορά αριθμός οργανικών θέσεων Κληρικών ίσος με τον αριθμό των σήμερα υπηρετούντων έμμισθων Κληρικών στην Εκκλησία της Ελλάδος. Με τον τρόπο αυτόν διασφαλίζονται οι θέσεις Κληρικών και κατοχυρώνεται το μέλλον της στελέχωσης της Εκκλησίας της Ελλάδος» (2. 3. 1.).

Με αυτήν την ρύθμιση εννοείται ότι κατά το «Προτεινόμενο πλαίσιο Συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας» οι νομοθετημένες θέσεις των Εφημερίων των ιερών ναών είναι 6.000 κατά τον αναγκαστικό νόμο 536/1945 «για όλη την επικράτεια όχι μόνο για την Εκκλησία της Ελλάδος», αλλά και για την Κρήτη και τα Δωδεκάνησα. «Ακόμα και με την ευνοϊκότερη, αλλά αμφίβολης νομιμότητας, εκδοχή της μονομερούς αύξησης του αριθμού των οργανικών θέσεων με τον Κανονισμό της Εκκλησίας της Ελλάδος 2/1969 (ΦΕΚ Α , 193), αυτές και πάλι ανέρχονται σε 8.000, αριθμό σημαντικά χαμηλότερο των πράγματι υπηρετούντων σήμερα. Κατά συνέπεια, με την υφιστάμενη κατάσταση δεν υφίσταται καμία διασφάλιση για την συνέχιση της μισθοδοσίας όσων Κληρικών υπερβαίνουν τον αριθμό των νομοθετημένων για όλη την Επικράτεια 6.000 (η έστω, με την ευνοϊκότερη εκδοχή, 8.000 οργανικών θέσεων» (2. 2. 2.).

Όμως, στο σημείο αυτό αντιπαρατηρείται ότι ναι μεν είναι θετική η πρόθεση της Πολιτείας να ρυθμίσει το ζήτημα των οργανικών θέσεων, ωστόσο πρώτον το ζήτημα του καθορισμού ανήκει στην αρμοδιότητα της Εκκλησίας της Ελλάδος, και δεύτερον ο καθορισμός και η κατανομή οργανικών θέσεων δεν πρέπει να περιορισθεί στις σήμερα καλυμμένες θέσεις, όπως προτείνει το Σχέδιο, αφήνοντας έτσι, εκτός πρόβλεψης του προτεινόμενου Σχεδίου : α) τα οργανικά κενά σε πολλές Ενορίες, β) τους χειροτονημένους και μη μισθοδοτούμενους κληρικούς, γ) τις νομοθετημένες και ακάλυπτες οργανικές θέσεις ιεροκηρύκων του Ο.Δ.Ε.Π., δ) τις νομοθετημένες και ακάλυπτες θέσεις διακόνων του νομοθ. δ/τος 1398/1973 και ν. 673/1977 και ε) τις νομοθετημένες και ακάλυπτες θέσεις εκκλησιαστικών Υπαλλήλων (νόμοι 1476/1984, 2819/2000, 3194/2003, 3255/2004, 3475/2006, 3577/2007, 3848/2010).

Όπως προελέχθη η Εκκλησία της Ελλάδος είχε ζητήσει με το υπ' αριθμ. πρωτ. 3359/13-7-2015 έγγραφό Της προς τον Υπουργό κ. Αριστείδη Μπαλτά και το επανάλαβε με αυτοτελές υπόμνημά Της κατά την τελευταία συνεδρίαση της Κοινής Επιτροπής Πολιτείας και Εκκλησίας στις 19.7.2018 προς τον νυν Υπουργό κ. Κων. Γαβρόγλου, να δοθεί νομοθετική εξουσιοδότηση (με προσθήκη

στο άρθρο 38 του Νόμου 590/1977) προς την Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας ώστε να καθορίσει τις οργανικές θέσεις με κανονισμό Της.

ε) Ο νέος τρόπος μισθοδοσίας στο προτεινόμενο Σχέδιο και μερικά κενά

Πέραν από την Συμφωνία-Σύμβαση, την αξιοποίηση της εκκλησιαστικής περιουσίας και τις οργανικές θέσεις, εκείνο που πρέπει ιδιαίτέρως να μελετηθεί είναι ο νέος τρόπος μισθοδοσίας των Κληρικών που εισάγεται με το «Προτεινόμενο πλαίσιο Συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας».

Πρέπει να σημειωθεί ότι στο «Προτεινόμενο πλαίσιο συμφωνίας» εκτίθενται και οι κίνδυνοι της υφιστάμενης καταστάσεως ως προς την μισθοδοσία του κλήρου (2.2), ότι «δεν είναι θεσμικά κατοχυρωμένο ότι η εκ μέρους της Πολιτείας μισθοδοσία του κλήρου αποτελεί ανταπόδοση για παρελθούσες απαλλοτριώσεις εκκλησιαστικής περιουσίας» (2.2.1)· «παραμένει σε εκρεμότητα το ζήτημα της τακτοποίησης των οργανικών θέσεων των υπηρετούντων κληρικών» (2. 2.2)· «είναι έκθετη σε μελλοντικούς περιορισμούς, όπως για παράδειγμα οι περιορισμοί προσλήψεων με τον κανόνα 1:5 (μία πρόσληψη από πέντε αποχωρήσεις» (2.2.3)· «ο ακριβής αριθμός (και η κατανομή νέων χειροτονιών έμμισθων κληρικών κάθε χρόνο αποτελεί αποτέλεσμα κατ' έτος διαπραγματεύσεως ανάμεσα στην Πολιτεία και στην Εκκλησία της Ελλάδος» (2.2.4)· «ο αριθμός των κληρικών βαίνει σταθερά μειούμενος» (2.2.5)· «οι κληρικοί δεν υπάγονται ευθέως στις διατάξεις του δημοσιοϋπαλληλικού κώδικα, αλλά μόνο στο μέτρο που ειδική διάταξη νόμου παραπέμπει σ' αυτές» (2.2.6)· «η μονιμότητα των κληρικών δεν κατοχυρώνεται από το άρθρο 103 του Συντάγματος, αλλά από τον Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος (νόμος 590/1977 ΦΕΚ Α 146» και οι κληρικοί είναι «και θα συνεχίζουν να είναι μετά την εφαρμογή της προτεινομένης νομοθετικής ρύθμισης», «θρησκευτικοί λειτουργοί και υπάλληλοι του εκκλησιαστικού Ν.Π.Δ.Δ. στο οποίο ανήκουν, ιδιότητα διακριτή από αυτή του δημοσίου υπαλλήλου» (2.2.7).

Είναι δυνατόν να παρατηρηθεί ότι υφίστανται μερικά φαινομενικά προβλήματα στο υφιστάμενο καθεστώς μισθοδοσίας, όπως οι οργανικές θέσεις, το οργανόγραμμα κατά Μητροπόλεις, η μη πρόσληψη νέων έμμισθων Κληρικών με τον περιορισμό των προσλήψεων κλπ., αλλά δεν μπορεί να παραγνωρισθούν τα κεκτημένα δικαιώματα των υπηρετούντων Κληρικών με την ένταξή τους στο Μητρώο Μισθοδοτούμενων του Ελληνικού Δημοσίου, την μισθοδοσία μέσω της Ενιαίας Αρχής Πληρωμής.

Πάντως, η Πολιτεία με το νέο καθεστώς μισθοδοσίας των Κληρικών της Εκκλησίας της Ελλάδος, θεωρεί ότι είναι «επωφελή» για την Εκκλησία της Ελλάδος (2.4) τα ακόλουθα:

Πρώτον. «Η Πολιτεία παύει να μισθοδοτή η ίδια τον Κλήρο της Εκκλησίας της Ελλάδος» (2.3.5). Αυτό σημαίνει ότι παύει να είναι φορέας μισθοδοσίας το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.

Δεύτερον. Φορέας μισθοδοσίας των Κληρικών της Εκκλησίας της Ελλάδος γίνεται η Εκκλησία με το Ταμείο που θα συσταθεί με τίτλο «Ταμείο Μισθοδοσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος» (2.3.2). Το ποσό που θα χειρίζεται το «Ταμείο Μισθοδοσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος» και θα χορηγείται από την Πολιτεία με την έννοια της αποζημίωσης, θα τηρήται «στην Τράπεζα της Ελλάδος» (1. 2.).

Τρίτον. Η μισθοδοσία «θα εξακολουθή να ενεργήται μέσω της Ενιαίας Αρχής Πληρωμής, η οποία θα αναλάβει την καταβολή της μισθοδοσίας όσων μισθοδοτούνται από το Ταμείο Μισθοδοσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος» (2.3.2). Δηλαδή, η Ενιαία Αρχή Πληρωμής θα λειτουργή ως λογιστική Αρχή.

Τέταρτον. Οι Κληρικοί «παραμένουν λειτουργοί και υπάλληλοι του εκκλησιαστικού Ν.Π.Δ.Δ., στο οποίο ο καθένας ανήκει, με μονιμότητα που κατοχυρώνεται από τον Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος». «Το υπηρεσιακό, εργασιακό, μισθολογικό, ασφαλιστικό και συνταξιοδοτικό καθεστώς των Κληρικών της Εκκλησίας της Ελλάδος δεν θίγεται και δεν μεταβάλλεται σε τίποτε με ο,τι ισχύει σήμερα» (2. 3. 4).

Πέμπτον. «Θα εξακολουθήσει να διέπεται από τις διατάξεις του ενιαίου μισθολογίου (ν. 4354/2015), όπως αυτό εκάστοτε ισχύει για τους υπαλλήλους του δημόσιου τομέα, καθώς και τις διατάξεις του ειδικού μισθολογίου για τους αρχιερείς (ν. 4472/2017), και επομένως καμιά μεταβολή δεν θα επέλθει ως προς το ύψος των καταβαλλομένων αποδοχών» (2. 3. 2).

Έκτον. Σημειώνεται ότι η Εκκλησία της Ελλάδος (μερικοί Αρχιερείς), χειροτονούν Κληρικούς καθ' υπέρβαση του περιορισμού των προσλήψεων, αλλά αυτοί είναι άμισθοι. Αυτό το γνωρίζουν καλά οι υπεύθυνοι της Πολιτείας και το αξιοποιούν κατάλληλα. Με το «προτεινόμενο πλαίσιο» δίνεται η δυνατότητα στην Εκκλησία της Ελλάδος «να μπορεί να χειροτονεί όσους παραπάνω έμμισθους Κληρικούς θελήσει, καθ' υπέρβαση των θεσπιζομένων οργανικών θέσεων που αντιστοιχούν στον αριθμό των σήμερα υπηρετούντων κληρικών». Αυτό προβλέπεται να γίνη «υπό την προϋπόθεση ότι θα παρέχει στο Ταμείο Μισθοδοσίας τους πρόσθετους πόρους προς τούτο, όπως αυτοί υπολογίζονται βάσει του ενιαίου μισθολογίου και των κατά περίπτωση ισχυουσών μισθολογικών διατάξεων» (2. 3. 3).

Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι για τους επιπλέον χειροτονούμενους Κληρικούς πέρα των καλυμμένων σήμερα οργανικών θέσεων θα αναλαμβάνει η Ιερά Μητρόπολη ή το Νομικό Πρόσωπο της Ενορίας να καταβάλει τους πόρους για την μισθοδοσία τους, στο Ταμείο Μισθοδοσίας, βάσει του ενιαίου μισθολογίου, ώστε και αυτοί οι Κληρικοί να μισθοδοτούνται όπως οι άλλοι Κληρικοί, κατά τον ίδιο τρόπο από το Ταμείο Μισθοδοσίας. Η διαφορά αυτών των Κληρικών με τους υπολοίπους θα είναι ότι οι πόροι για τους μισθούς τους θα καταβάλλονται από το εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο που θα τους προσλαμβάνει, ενώ των άλλων οι πόροι θα καταβάλλονται από την Πολιτεία.

Βέβαια, αυτά τα έξι σημεία μισθοδοσίας θα γίνονται με την προϋπόθεση ότι η Πολιτεία θα καταβάλλει ετησίως τα ποσά, τα οποία θα τα διαχειρίζεται το Ταμείο Μισθοδοσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος. Αν για κάποιον λόγο η Πολιτεία δεν καταβάλλει το ποσό αυτό, ούτε η Τράπεζα θα το διαθέτει, ούτε το Ταμείο Μισθοδοσίας θα έχει ποσά για να τα διαχειρίζεται, ούτε η Ενιαία Αρχή Πληρωμών θα έχει τα ποσά για να εξασκήσει το λογιστικό της έργο, ούτε φυσικά θα γίνεται η μισθοδοσία των Κληρικών.

Και σε μια τέτοια περίπτωση εγείρεται το ερώτημα: Εναντίον ποίου οι Κληρικοί θα προσφύγουν; Εναντίον των Νομικών Προσώπων στα οποία ο καθένας ανήκει, των οποίων είναι υπάλληλοι, δηλαδή των Μητροπολιτών, η εναντίον του Κράτους, και ποιός υπηρεσίας του;

Αυτό είναι το λεπτό σημείο του νέου τρόπου της μισθοδοσίας των Κληρικών και των Εκκλησιαστικών Υπαλλήλων, που προτείνεται με «προτεινόμενο πλαίσιο...».

Πέραν τούτου, το «Προτεινόμενο πλαίσιο συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας», με τα θετικά και αρνητικά του σημεία, έχει και μερικά κενά.

Κατ' αρχήν, όπως επανειλημμένως έχει τονισθή, αυτό που δόθηκε από το Υπουργείο δεν είναι νομοσχέδιο, αλλά μια ανάλυση, αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου.

Έπειτα, μόνο στην «Σύνοψη» (1.) του «Προτεινόμενου πλαισίου Συμφωνίας» γίνεται λόγος εκτός «του εφημεριακού κλήρου» «και του λοιπού προσωπικού των νομικών προσώπων της Εκκλησίας της Ελλάδος» και των «Λαϊκών Υπαλλήλων», αλλά στην «Ανάλυση» (2) του «Προτεινόμενου πλαισίου» δεν γίνεται ιδιαίτερος λόγος γι' αυτούς, παρά για τους Κληρικούς. Οι εκκλησιαστικοί υπάλληλοι κατέχουν θέσεις του Δημοσίου, που θεσπίστηκαν ειδικώς από το Κράτος ή κατέλαβαν θέσεις από μετατροπή θέσεων διακόνων ή μετατάχθηκαν από δημόσιες θέσεις. Τι θα γίνουν όλοι αυτοί;

Επίσης, δεν γίνεται λόγος για τους Ιεροκήρυκες που κατέχουν θέση εκκλησιαστικών υπαλλήλων, οι οποίοι διορίστηκαν βάσει των Νόμων 1811/1988 και 817/1978, ενώ στο κείμενο γίνεται λόγος για «λαϊκούς» και «λοιπούς υπαλλήλους των νομικών προσώπων της Εκκλησίας της Ελλάδος» (1.2). Σε αυτούς τους «λαϊκούς και «λοιπούς» υπαλλήλους συμπεριλαμβάνονται και οι Ιεροκήρυκες;

Πρέπει να γίνη κατανοητό ότι στο «Προτεινόμενο πλαίσιο Συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας» γίνεται λόγος για την μισθοδοσία των Κληρικών που διέπεται από τις διατάξεις του ενιαίου μισθολογίου (ν. 4354/2015), και για την μισθοδοσία των Αρχιερέων που γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του ειδικού μισθολογίου για τους Αρχιερείς (ν. 4472/2017). Στην προφορική ανάλυση που έγινε από την πλευρά του Υπουργείου, τονιζόταν ότι στο νομοσχέδιο που θα ετοιμασθή θα περιλαμβάνονται και οι Αρχιερείς.

Θεωρώ, λοιπόν, ότι ο προτεινόμενος τρόπος μισθοδοσίας εισάγει νέα προβλήματα, παρά να τα επιλύη και αυξάνει την αγωνία των Κληρικών και των οικογενειών τους, όπως και των Εκκλησιαστικών υπαλλήλων και των ιδίων των Αρχιερέων, διότι ο νέος τρόπος μισθοδοσίας αφορά και αυτούς.

Μεγάλο ζήτημα επίσης είναι η εκκρεμότητα των Συμβάσεων της 18.9.1952 και της 11.5.1988, οι οποίες δεν εκτελέσθηκαν εν μέρει (1952) ή και καθόλου (1988). Τα ακίνητα των συμβάσεων αυτών πρέπει να τακτοποιηθούν με ένα νομοθετικό πλαίσιο εν όψει και της σύστασης της κοινής εταιρείας Δημοσίου και Εκκλησίας της Ελλάδος (Ταμείο Αξιοποίησης Εκκλ. Περιουσίας).

Απάντηση σε όλα αυτά δόθηκε προηγουμένως για τον πολύπλοκο τρόπο που θα λειτουργή κατά το «Προτεινόμενο πλαίσιο» η μισθοδοσία των Κληρικών.

4. Γενικά συμπεράσματα

Η Επιτροπή μας είχε εντολή από την Ιεραρχία να συνεχίση τον διάλογο σε κοινού ενδιαφέροντος θέματα, και στην συνέχεια να παρουσιάση τον καρπό του διαλόγου στην Ιεραρχία για να τον εγκρίνη, αλλά συγχρόνως να μη κάνη διάλογο για το υφιστάμενο καθεστώς μισθοδοσίας των Κληρικών και των Εκκλησιαστικών Υπαλλήλων, δηλαδή να εμμείνη σε αυτό το καθεστώς.

Έγινε ένας ενδιαφέρον και ζωντανός διάλογος στα σημεία που είχαν προσδιορισθή σχετικά με την αποζημίωση λόγω της απαλλοτριωθείσης περιουσίας προ του 1939, για το θέμα των οργανικών θέσεων των Κληρικών και των Εκκλησιαστικών Υπαλλήλων και άλλα συναφή σημεία. Το θέμα του υφισταμένου καθεστώτος της μισθοδοσίας των Κληρικών και των

Εκκλησιαστικών Υπαλλήλων δεν το διαπραγματευθήκαμε, αλλά απλώς ζητήσαμε επεξηγήσεις, διασαφήσεις για το πώς εννοούν την αλλαγή του τρόπου μισθοδοσίας και υποβάλαμε σχετικές ερωτήσεις για να καταλάβουμε την σκέψη τους.

Στα επόμενα θα κατατεθούν μερικές απόψεις που εκφράστηκαν από πλευράς της Πολιτείας για επί μέρους σοβαρά θέματα, καθώς επίσης και προφορικές και γραπτές αντικρούσεις από τα μέλη της Επιτροπής μας, όπως φαίνεται στα πρακτικά και σε κείμενα τα οποία κατετέθησαν σε αυτά, για να διευκολυνθούν τα μέλη της Σεπτής Ιεραρχίας στις αποφάσεις τους.

Πρώτον. Η σύμβαση-συμφωνία που θα κυρωθή με νόμο θεωρείται από την Κυβέρνηση ως πλεονεκτική, αλλά όμως δεν εξασφαλίζει την Εκκλησία. Η Πολιτεία έχει την δυνατότητα μονομερώς να μη εκπληρώσει τους συμβατικούς της όρους στο μέλλον. Άλλο είναι η μη δυνατότητα μονομερούς τροποποίησης της συμφωνίας με νόμο και άλλο η μη τήρησή της. Μάλιστα δε η παραίτηση της Εκκλησίας από την περαιτέρω αξίωση σχετικά με τις απαλλοτριώσεις της περιουσίας της την θέτει σε μειονεκτική θέση.

Εφ' όσον η Σύμβαση αφορά «αφηρημένο» χρέος θα είναι διάτρητη. Έπειτα, η συμφωνία αφορά περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν στην κυριότητα Μονών, Μητροπόλεων ή άλλων νομικών προσώπων.

Δεύτερον. Με την αλλαγή του φορέως μισθοδοσίας από το Υπουργείο στην Εκκλησία, εξακολουθεί η μισθοδοσία να διεκπεραιώνεται από την Ενιαία Αρχή Πληρωμής. Αυτό, όμως, όπως έχει προαναφερθή, παρεκκλίνει από τους θεμελιώδεις κανόνες συστάσεως και λειτουργίας της, που είναι μνημονιακή υποχρέωση του Κράτους. Με τον πρώτο Μνημονιακό νόμο (ν. 3845/2010), εντάχθηκαν και οι πληρωμές των στελεχών των μισθοδοτούμενων από το Δημόσιο φορέων στο σύστημα της Ενιαίας Αρχής Πληρωμής (ΕΑΠ), οπότε υποχρεώνονται να καταβάλουν τους μισθούς μέσω αυτής της υπηρεσιακής μονάδας, όπως και έκτοτε συμβαίνει.

Η Ενιαία Αρχή Πληρωμής αποτελεί οργανική μονάδα επιπέδου Διεύθυνσης υπαγόμενη απευθείας στο Γενικό Γραμματέα Δημοσιονομικής Πολιτικής. Κατά το άρθρο 5 της ΚΥΑ (Κοινής Υπουργικής Απόφασης), αποστολή της Ενιαίας Αρχής Πληρωμής είναι η πληρωμή, μέσω τραπεζικού λογαριασμού, των πάσης φύσεως αποδοχών ή πρόσθετων αμοιβών, αποζημιώσεων και με οποιαδήποτε άλλη ονομασία καταβαλλόμενων απολαβών του πάσης φύσεως προσωπικού του Δημοσίου, ΝΠΔΔ, ΟΤΑ και των φυσικών προσώπων που απασχολούνται με σύμβαση μίσθωσης έργου στους ανωτέρω φορείς, καθώς και των αιρετών οργάνων των ΟΤΑ. Με βάση το στοιχείο β, της παραγράφου 1, του άρθρου

δεύτερου του ν. 3845/2010, προκύπτει ότι στην πληρωμή από την Ενιαία Αρχή Πληρωμής εμπίπτουν όσοι υποχρεούνται σε απογραφή. Η υποχρέωση απογραφής καταλαμβάνει και τους κληρικούς και τους εκκλησιαστικούς υπάλληλους. Λογική και σαφής συνέπεια αυτής της υπαγωγής είναι η πληρωμή του προσωπικού που υπόκειται σε απογραφή μέσω της Ενιαίας Αρχής Πληρωμής. Με το μέτρο δε αυτό ουσιαστικά επιχειρείται ένας έλεγχος των μισθολογικών δαπανών του δημοσίου τομέα.

Το σχέδιο νόμου ξεκινά από την αρχή ότι οι Κληρικοί θα είναι μεν υπάλληλοι νομικού προσώπου δημοσίου, αλλά η πληρωμή των αποδοχών τους δεν θα βαρύνει το οικείο Υπουργείο, αλλά την Εκκλησία, καίτοι οι κληρικοί υπόκεινται σε υποχρέωση απογραφής. Οι εν λόγω αποδοχές θα καταβάλλονται από την Ενιαία Αρχή Πληρωμής, η οποία θα δρα διεκπεραιωτικά κατά παρέκκλιση των ανωτέρω θεμελιωδών γι' αυτήν κανόνων.

Υποστηρίχθηκε από τον Υπουργό και τους Γενικούς Γραμματείς της Κυβέρνησης ότι αυτός ο τρόπος μισθοδοσίας που προτείνεται δεν είναι καινοφανής, γιατί αυτό συμβαίνει με άλλα αυτοδιοικούμενα Ν.Π.Δ.Δ., όπως είναι το Πανεπιστήμιο.

Τα ζητήματα όμως παραμένουν, όπως ανωτέρω επισημάνθηκαν ότι η απ' ευθείας καταβολή μισθοδοσίας καταργείται, μετατρέπεται σε ετήσια καταβολή λόγω σύμβασης, ότι υπόκειται σε όλους τους κινδύνους υπαίτιας ή ανυπαίτιας αδυναμίας εκτέλεσης της σύμβασης από το Δημόσιο και ότι επιπλέον δεν υπάρχει εγγύηση μισθοδοσίας του Δημοσίου παρά μόνον για τις σήμερα καλυμμένες θέσεις, στις οποίες υπηρετούν κληρικοί και εκκλησιαστικοί υπάλληλοι.

Τρίτον. Το θέμα των οργανικών θέσεων των Κληρικών και των Εκκλησιαστικών Υπαλλήλων απησχόλησε πολύ τις Επιτροπές μας. Οι υπεύθυνοι της Κυβερνήσεως υποστηρίζουν ότι οι πάνω από τις 6.000 οργανικές θέσεις των Κληρικών είναι στον «αέρα» και θα μπορούσε όποτε θελήσει ένας «ακράιος στο Ελεγκτικό Συνέδριο» ή ένας Γενικός Γραμματέας ή ένας Διευθυντής Οικονομικών Υπηρεσιών να διασταυρώσει την μισθοδοσία με τις οργανικές θέσεις και να την κόψει.

Όμως, το θέμα αυτό δεν είναι όπως παρουσιάζεται. Η όλη διαδικασία προσλήψεων των Κληρικών, η δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, σημαίνει ότι δεν τίθενται εν αμφιβόλω οι οργανικές θέσεις που είναι καθ' υπέρβαση των ορίων των 6.000.

Η επί πολλές δεκαετίες ακολουθούμενη και σταθερή πρακτική αφ' ενός μεν από το οικείο Υπουργείο Παιδείας, Ερεύνης και Θρησκευμάτων της δημοσίευσης

των πράξεων διορισμού κληρικών και της εντάξεώς τους στο ενιαίο μισθολόγιο, αφ' ετέρου δε και της καταβολής των αποδοχών τους από την Ενιαία Αρχή Πληρωμής στην συνέχεια, και δη ανελλιπώς, κάθε άλλο παρά άμοιρη νομικών συνεπειών είναι και αποτελεί κατοχύρωση για τους σήμερα υπηρετούντες κληρικούς και εκκλησιαστικούς υπαλλήλους.

Οι κληρικοί είναι δημόσιοι λειτουργοί αλλά, μη υπαγομένων των κληρικών *ratione personae* στον περιορισμό του άρθρου 103 § 2 Συντ. Τούτο έχει ως συνέπεια την αναγνώριση, από μέρους της Πολιτείας, της υποχρέωσης μισθοδοσίας κάθε φορά που (σωρευτικά): ένας κληρικός χειροτονείτο, το όνομά του περιλαμβάνετο στις οικείες μισθοδοτικές καταστάσεις, η μισθοδοσία του βάρυνε είτε τον παλιότερα τηρούμενο ειδικό λογαριασμό του Υπουργείου Παιδείας, Ερεύνης και Θρησκευμάτων και στη συνέχεια, τον προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας, Ερεύνης και Θρησκευμάτων, καταβαλλόμενη μέσω της Ενιαίας Αρχής Πληρωμών.

Άλλωστε, η ένταξη του ειδικού λογαριασμού μισθοδοσίας του Κλήρου στον τακτικό προϋπολογισμό με το άρθρο 13 παρ. 5α του Νόμου 4111/2013 αποτελεί αναγνώριση της υποχρέωσης μισθοδοσίας τουλάχιστον των υπηρετούντων κληρικών και εκκλησιαστικών Υπαλλήλων. Δηλαδή, η ένταξη της δαπάνης στον Κρατικό Προϋπολογισμό ισοδυναμεί με αναγνώριση από το Κράτος της νομιμότητας αυτής της δαπάνης. Κάθε άλλη ερμηνεία θα ήταν άτοπη.

Επίσης, δεν μπορούν να τεθούν σε αμφιβολία οι θέσεις των Εκκλησιαστικών Υπαλλήλων που προήλθαν από μετάταξη. Αλλά και οι θέσεις των Επισκόπων-Μητροπολιτών, για τους οποίους η Πολιτεία έχει προβή σε ρύθμιση του μισθολογικού καθεστώτος τους (τελευταία με τον ν. 4472/2017).

5. Τελικές εκτιμήσεις της Επιτροπής μας

Το θέμα «του εξορθολογισμού των σχέσεων μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας» και το θέμα της εκκλησιαστικής περιουσίας, των οργανικών εφημεριακών θέσεων και της μισθοδοσίας του Κλήρου, θέλουμε να πιστεύουμε ότι ξεκίνησε με καλή διάθεση και από τις δύο πλευρές, αλλά έχει κενά και δημιουργεί περισσότερα προβλήματα τόσο στην Εκκλησία ως Οργανισμό, όσο και στους Κληρικούς και αυτό θα έχει συνέπεια στον λαό και την κοινωνία.

Μέχρι τώρα, από το έτος 1945, έγινε πολύς αγώνας για να εξασφαλισθή η μισθοδοσία των Κληρικών, ψηφίσθηκαν νόμοι, εκδόθηκαν κανονισμοί και δεν

μπορούν αυτά να καταργηθούν. Όταν βγη κανείς από την υπάρχουσα διαδικασία μισθοδοσίας δεν είναι εύκολο να εισέλθη πάλι σε αυτήν.

Προκειμένου να καταθέσει η Επιτροπή μας μια πρόταση πρέπει να εντοπισθούν μερικά δεδομένα.

Πρώτον. Η Ιεραρχία της 16ης Νοεμβρίου 2018 απεφάσισε να συστηθεί μια Επιτροπή διαλόγου με την Πολιτεία, η οποία θα συνεχίσει τον διάλογο με την Πολιτεία «επί θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος», και ο «καρπός του διαλόγου» «θα υποβληθεί στην Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος προς τελική έγκριση», αλλά συγχρόνως «να εμμείνη στο υφιστάμενο καθεστώς μισθοδοσίας των Κληρικών και των λαϊκών υπαλλήλων της Εκκλησίας της Ελλάδος».

Δεύτερον. Ο διάλογος αυτός έγινε διεξοδικώς, η Επιτροπή μας ενέμεινε στο υφιστάμενο καθεστώς μισθοδοσίας των Κληρικών και των λαϊκών υπαλλήλων της Εκκλησίας. Όμως, η Πολιτεία δεν μας έδωσε το Νομοσχέδιο, όπως είχε υποσχεθεί, παρά μόνον την αιτιολογική έκθεσή του. Και όπως φαίνεται σαφώς στο «Προτεινόμενο πλαίσιο Συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας», όλα τα θέματα, ήτοι η αποζημίωση της απαλλοτριωθείσης εκκλησιαστικής περιουσίας προ του 1939, οι οργανικές θέσεις των Κληρικών, ο τρόπος μισθοδοσίας τους και η αξιοποίηση της μετά το 1952 αμφισβητούμενης εκκλησιαστικής Περιουσίας, «θα ισχύουν υπό την προϋπόθεση τήρησης της Συμφωνίας στο σύνολό της», δηλαδή με την αρχή του take it or leave it.

Κατόπιν τούτου και επειδή στο κείμενο της Πολιτείας περιεχόταν η πρόταση αλλαγής του καθεστώτος μισθοδοσίας, η Επιτροπή μας δεν μπορούσε να συνεχίσει τον διάλογο ούτε για τα λοιπά σημεία του κειμένου. Γι' αυτό αναφέρθηκε στην Διαρκή Ιερά Σύνοδο, ώστε το θέμα να παραπεμφθεί στην Ιεραρχία ως το μόνο αποφασιστικό όργανο. Καταθέτει, λοιπόν, αυτήν την εντολή που έλαβε.

Τρίτον. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο που έκανε διάλογο με την Πολιτεία για τα ίδια θέματα που αφορούν τους Κληρικούς της Εκκλησίας της Κρήτης και των Μητροπόλεων της Δωδεκανήσου, δεν αποδέχθηκε το νέο καθεστώς μισθοδοσίας των Κληρικών που εκπροσωπεί. Και μάλιστα σε αυτό έχει σύμφωνη και την Εκκλησία της Ελλάδος.

Σε σύσκεψη που έγινε την 12η Φεβρουαρίου 2019 μεταξύ των δύο Αντιπροσωπειών, υπό την προεδρία του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου, στο Μέγαρο της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος «διαπιστώθηκε η απόλυτη σύμπνοια και ταύτιση απόψεων των δύο Εκκλησιών, τόσο επί των προτάσεων αναθεωρήσεως του Συντάγματος όσο και επί της διατηρήσεως του ισχύοντος καθεστώτος μισθοδοσίας του Ορθοδόξου

Ιερού Κλήρου». Επομένως, η Εκκλησία της Ελλάδος έχει δεσμευθή εκ νέου και δεν μπορεί να αποστασιοποιηθή, ούτε μπορούμε να το αγνοήσουμε ή να παραθεωρήσουμε την από κοινού αυτή απόφαση.

Τέταρτον. Ο Ιερός Σύνδεσμος Κληρικών Ελλάδος δεν επιθυμεί μεταβολή στο καθεστώς μισθοδοσίας και ταυτίζεται στο σημείο αυτό με την απόφαση της Ιεραρχίας. Στο από 15-2-2019 κείμενό του γράφεται:

«Όσον αφορά το “σχέδιο υλοποίησης της Συμφωνίας Πολιτείας-Εκκλησίας” που έδωσε (12/2/2019) στη δημοσιότητα η ηγεσία του υπουργείου Παιδείας απορρίπτεται ως απαράδεκτο. Είναι σχέδιο απαξίωσης του ιερού κλήρου και της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας γενικότερα... Ο ΙΣΚΕ βεβαίως εμμένει στις σταθερές αρχικές του θέσεις και ως προς το μισθολογικό καθεστώς του ιερού κλήρου και ως προς τα άλλα θέματα που περιλαμβάνονται στο απαράδεκτο και γι' αυτό απορριπτό σχέδιο που έδωσε στη δημοσιότητα η ηγεσία του υπουργείου Παιδείας».

Πέμπτον. Στην Επιτροπή μας κατατέθηκαν προφορικώς και γραπτώς οι απόψεις των μελών της, όπως φαίνεται στα Πρακτικά των Συνεδριάσεων, κατατέθηκαν δε και λάβαμε υπ' όψιν τις τεκμηριωμένες απόψεις του Μητροπολίτου Πειραιώς κ. Σεραφείμ, που δημοσιεύθηκαν στο διαδίκτυο.

Κατόπιν όλων αυτών θεωρούμε ότι η Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος, ως το ανώτατο Όργανο της Εκκλησίας, θα πρέπει να εξετάσει όλα τα ανωτέρω, να εκτιμήσει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, κυρίως να μελετήσει τις συνέπειες κάθε προτάσεως.

Στην συνέχεια θα αποφασίσει στην βάση της από 7ης Δεκεμβρίου δηλώσεως που έκανε ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμος, μετά την συνάντησή του με τον Ιερό Σύνδεσμο Κληρικών Ελλάδος: «η Ιεραρχία θα εγκρίνει, θα διορθώσει ή θα απορρίψει».

Οι Αρχιερείς μπορούν να ψηφίσουν με μυστική ψηφοφορία σε ψηφοδέλτιο που θα έχει τρεις στήλες, αποδεκτό, απορριπτικό, τροποποίηση. Σε περίπτωση που θα ψηφισθή η τρίτη λύση «τροποποίηση» θα πρέπει να ακολουθήσει νέα συζήτηση για το ποιά σημεία είναι τροποποιήτεια και ποιά Επιτροπή θα συνεχίσει τον διάλογο.

Μακαριώτατε, Πρόεδρε,

Σεβασμιώτατοι άγιοι Αρχιερείς,

Η Επιτροπή μας εργάσθηκε με απόλυτο σεβασμό στην απόφαση της Ιεραρχίας της 16ης Νοεμβρίου 2018, πράγμα που επανειλημμένως τονίσαμε στον Υπουργό Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων κ. Γαβρόγλου και τα άλλα

μέλη της Επιτροπής της Πολιτείας. Είχε την εντολή από την Ιεραρχία της 16ης Νοεμβρίου 2018 να συζητήσει τα κοινού ενδιαφέροντος θέματα, αλλά και να εμμείνη στο υφιστάμενο καθεστώς της μισθοδοσίας των Κληρικών και των Εκκλησιαστικών Υπαλλήλων, το οποίο δεν συζήτησε, αλλά μεταφέρει την πρόταση της Κυβερνήσεως στην Ιεραρχία, την μόνη αρμόδια να αποφασίσει κυριαρχικώς.

Αυτό έγινε με απόλυτη σύμπνοια και απόλυτη συναίνεση των μελών της Επιτροπής μας. Το κλίμα ήταν άριστο από κάθε πλευρά. Διατυπώθηκαν οι απόψεις των μελών της επιτροπής με ελευθερία και συγκροτήθηκαν ομοφώνως οι τελικές εκτιμήσεις.

Είναι ευνόητον ότι την απόφαση πάνω στα θέματα αυτά θα λάβη η Ιεραρχία με νηφαλιότητα, ψυχραιμία και γνώση των καιρών, συνεκτιμώντας και τις συνέπειες κάθε αποφάσεως.

Εκτέθησαν τα ανωτέρω όσο ήταν δυνατόν σύντομα και κατά το δυνατόν καθαρά, διότι η σαφήνεια της έκφρασης αποδυναμώνει τον κίνδυνο της σύγχυσης.

Εκ μέρους των μελών της Επιτροπής μας ευχαριστούμε τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμο και τα Μέλη της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου για την εμπιστοσύνη τους σε μας. Και εγώ προσωπικώς ως Πρόεδρος ευγνωμονώ τα μέλη της Ειδικής Επιτροπής και τον Γραμματέα της για την απόλυτη σύμπνοια και άριστη συνεργασία.

*† Ο Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου **Ιερόθεος***